

Liberalism, Realism and the Study on Environmental Issues in Thai IR Academia

Wuttikorn Chuwattananurak^{*}

Abstract

This article's main research objectives were twofold: 1) to investigate the existing knowledge on environmental issues within the two main schools of international relations (IR) theory, liberalism and realism, and 2) to evaluate the current and future state of IR research on environmental issues in Thailand. The research employed qualitative methodology and utilized John S. Dryzek's environmental discourses as its theoretical framework.

The study findings revealed that, within the context of liberalism, environmental issues are viewed in terms of environmental problem-solving and sustainability discourses, whereas in realism, they are viewed in terms of environmental problem-solving, sustainability, and limits and survival discourses. Additionally, the majority of IR academic publications

^{*} Assistant Professor, Ph.D., Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Naresuan University. E-mail: wuttikornc@gmail.com, wuttikornc@nu.ac.th

^{**} Received July 3, 2022; Revised April 14, 2023; Accepted April 21, 2023.

on environmental issues in Thailand continue to be influenced by these two IR theoretical perspectives, which is a notable finding.

Keywords: Liberalism, Realism, Environment, Environmental Discourses.

**เสรีนิยม สัจนิยม และการศึกษาประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในวงวิชาการด้าน
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย**

วุฒิกอร์ณ ชูวัฒนานุรักษ์*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสถานภาพองค์ความรู้ทางทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 2 สำนักหลักเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ เสรีนิยมและสัจนิยม และ 2) เพื่อศึกษาประเมินสถานภาพและทิศทางของงานวิชาการที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่ผ่านมา โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้วาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของ John S. Dryzek เป็นกรอบในการวิเคราะห์

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร Email: wuttikornc@gmail.com, wuttikornc@nu.ac.th

** ได้รับบทความ 3 กรกฎาคม 2565; แก้ไขปรับปรุง 14 เมษายน 2566; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 21 เมษายน 2566

ผลการศึกษา พบว่า ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้ทฤษฎีเสรีนิยม อยู่ภายใต้วาทกรรมการมุ่งแก้ไขปัญหาสีเขียวและความยั่งยืน ส่วนสังคมนิยมจะอยู่ภายใต้ 3 วาทกรรม ได้แก่ การมุ่งแก้ไขปัญหาสีเขียว ความยั่งยืน และขีดจำกัด และความอยู่รอด นอกจากนี้ สถานภาพและทิศทางการงานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลจากมุมมองของทฤษฎีทั้งสองเป็นสำคัญอันเป็นข้อค้นพบที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

คำสำคัญ : เสรีนิยม สังคมนิยม สิ่งแวดล้อม วาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

บทนำ

หากจะกล่าวถึงขนบความคิด (Traditions of Thought) ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แม้กระทั่งในปัจจุบัน ย่อมไม่พ้นที่จะต้องกล่าวถึงเสรีนิยม (Liberalism) และสังคมนิยม (Realism) ในฐานะทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ต่างพยายามช่วงชิงอิทธิพลและพื้นที่ทางความคิดกันมาตลอด นับตั้งแต่วิวัฒนาการครั้งยิ่งใหญ่ครั้งแรก (First Great Debate) ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1940 (Devetak, 2007, p. 6) ตลอดจนการวิพากษ์การครอบงำกระบวนทัศน์ของสังคมนิยมระหว่างปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1960-1970 โดยเฉพาะในแง่ของวิธีวิทยา (Methodology) หากยังรวมถึงการให้ความสำคัญกับรัฐที่มุ่งเน้นในเรื่องอำนาจ โดยมองข้ามกระบวนการภายในรัฐและประเด็นปัญหาที่นอกเหนือไปจากการเมืองและการทหาร ทั้ง ๆ ที่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีมิติที่กว้างกว่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบูรณาการในระดับภูมิภาค (Regional Integration) การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) รวมทั้งตัวแสดงอื่น ๆ ที่มีใช้รัฐซึ่งมีบทบาทสำคัญไม่แพ้รัฐเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นตัวแสดงข้ามรัฐหรือตัวแสดงภายในรัฐ (Wæver, 1996, p. 150)

ที่สำคัญ ประเด็นวาระในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมิได้มีเพียงประเด็นด้านการเมือง ความมั่นคงและการทหารที่สำคัญเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงประเด็นปัญหาใหม่ ๆ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับพลังงาน ทรัพยากร ประชากร การใช้ประโยชน์ของอวกาศและ มหาสมุทร หรือแม้กระทั่งสิ่งแวดล้อมดังที่ Henry Kissinger อดีตรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ได้เคยกล่าวไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 ด้วย (as cited in Keohane & Nye, 2001, p. 22)

ความหลากหลายและความซับซ้อนของประเด็นปัญหาในความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น โดยเฉพาะเมื่อ โลกก้าวเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21 เช่น การก่อการร้ายระหว่างประเทศภายหลัง เหตุการณ์ 9/11 โรคระบาดอย่างโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง (SARS) หรือโรค ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) รวมทั้งประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหา การเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ (Climate Change) การสูญเสียความหลากหลาย ทางชีวภาพ (Loss of Biodiversity) ความขาดแคลนทรัพยากร (Resource Scarcity) ฯลฯ กล่าวคือ รายงานแนวโน้มสิ่งแวดล้อมโลก ฉบับที่ 6 (*The Sixth Global Environment Outlook*) หรือจีโอ-6 (*GEO-6*) โดยโครงการสิ่งแวดล้อมแห่ง สหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) ระบุไว้อย่าง ชัดเจนว่า มนุษยชาติได้รับผลกระทบอย่างยิ่งจากความเปลี่ยนแปลงเชิงนิเวศต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเฉพาะการตัดไม้ทำลายป่า ปัญหามลพิษ ปัญหาการแปรสภาพเป็นทะเลทราย ความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนความขาดแคลน ทรัพยากรธรรมชาติ ว่ากันว่า การได้มาซึ่งการมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของประชากร โลกกว่า 1 หมื่นล้านคนในปี ค.ศ. 2050 โดยไม่คุกคามขีดจำกัดเชิงนิเวศของโลก นับเป็นสิ่งท้าทายและความรับผิดชอบที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของมนุษยชาติเลยทีเดียว

(United Nations Environment Programme, 2019, p. 4) ดังนั้น ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นประเด็นปัญหาหนึ่งที่ไม่อาจถูกมองข้ามในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะจากมุมมองเชิงทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และหากความมั่นคงระหว่างประเทศและเศรษฐกิจโลกคือประเด็นปัญหาหลักของทั้งสังคมนิยมและเสรีนิยมตามลำดับแล้วไซ้ร้ ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมก็คือประเด็นปัญหาหลักอีกประเด็นหนึ่งที่นับวันจะทวีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสองประเด็นปัญหาข้างต้นเช่นกัน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาอื่น ๆ ที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนาทางเศรษฐกิจ นโยบายด้านสังคมและมนุษยธรรม หรือแม้กระทั่งความมั่นคงระหว่างประเทศก็ตาม (Chasek et al., 2018, p. 1; Jackson & Sørensen, 2013, p. 289)

จากบทบาทและความสำคัญของประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าวจึงนำมาสู่การตั้งคำถามที่ว่า ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมมีตำแหน่งแห่งที่อย่างไรบ้างในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างเสรีนิยมและสังคมนิยม ขณะเดียวกัน สถานภาพและทิศทางของงานวิชาการเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่ผ่านมาว่าศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในมิติด้านใดบ้าง โดยเฉพาะเมื่อวิเคราะห์ภายใต้กรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อมุ่งศึกษาและสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ทางทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ เสรีนิยมและสังคมนิยม และประการที่สอง เพื่อมุ่งศึกษาประเมินสถานภาพและทิศทางของงานวิชาการที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่ผ่านมา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยด้วยการอ่าน ตีความ วิเคราะห์ ตลอดจนวิพากษ์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในฐานะประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัยด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Analysis) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสองประเภทสำคัญ ได้แก่ แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เช่น รายงาน (Report) หรือรายงานการประชุม (Meeting Minutes) ทั้งจากองค์กรภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในและระหว่างประเทศ รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศ โดยเฉพาะสหประชาชาติ (United Nations) และโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) ขณะที่แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จะประกอบไปด้วยงานวิชาการที่ตีพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งงานวิจัย บทความวิชาการ/บทความวิจัยในวารสารวิชาการ ตำรา หนังสือ ตลอดจนข้อมูลจากสื่อออนไลน์ เว็บไซต์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยชิ้นนี้มี 2 ประการที่สำคัญ ได้แก่ ประการแรก นักวิชาการและผู้ที่ศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยมีองค์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ประการที่สอง นักวิชาการและผู้ที่ศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยได้รับรู้ถึงสถานการณ์และทิศทางของงานวิชาการเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่ผ่านมาอันจะเป็นหมุดหมายสำคัญในการศึกษาวิจัยเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

บทความนี้ใช้กรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Discourses) ของ John S. Dryzek (2013) ในการวิเคราะห์โดยมองวาทกรรมเป็นวิธีหนึ่งในการทำ ความเข้าใจโลกใบนี้ที่มีร่วมกันผ่านภาษาเพื่อสร้างความหมายและความสัมพันธ์ของสิ่ง ต่าง ๆ แน่นอนว่าแต่ละวาทกรรมย่อมมีฐานคติ (Assumptions) ข้อพิจารณาตัดสิน (Judgments) ข้อถกเถียง (Debates) ทั้งที่เห็นด้วยและเห็นแย้งกันซึ่งไม่เป็นการง่าย นักหากจะใช้วาทกรรมหนึ่งในการทำความเข้าใจวาทกรรมอื่น ๆ แม้ว่าแต่ละวาทกรรม จะมีฐานคติ จุดยืนทางความคิด ตลอดจนข้อเสนอหรือทางออกที่ไม่สามารถแยกออก จากกันอย่างเด็ดขาดสมบูรณ์ก็ตาม ส่วนเหตุผลที่เลือกกรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม มาใช้ในการวิเคราะห์ในบทความนี้เนื่องจากกรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมี ขอบเขตที่กว้างกว่ากรอบสิ่งแวดล้อมนิยม (Environmentalism) เนื่องจากครอบคลุม ถึงกลุ่ม/ฝ่ายที่ได้นิยามตนเองว่าเป็นกลุ่ม/ฝ่ายสิ่งแวดล้อมนิยมไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อยู่ใน แวดวงการเมือง ระบบราชการ บริษัทห้างร้าน สื่อมวลชนหรือแม้แต่ปัจเจกชนทั่วไป ทั้ง ยังครอบคลุมกลุ่ม/ฝ่ายที่อาจเป็นปรปักษ์กับสิ่งแวดล้อมนิยมด้วยเช่นกัน (Dryzek, 2013, pp. 9–11)

	เชิงปฏิรูป (Reformist)	เชิงเปลี่ยนแปลงแบบ ถอนรากถอนโคน (Radical)
แบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Prosaic)	การมุ่งแก้ไขปัญห สิ่งแวดล้อม (Environmental Problem Solving)	ขีดจำกัดและ ความอยู่รอด (Limits and Survival)
แบบจินตนาการ (Imaginative)	ความยั่งยืน (Sustainability)	ลัทธิถอนรากถอนโคน สีเขียว (Green Radicalism)

ภาพที่ 1 การแบ่งประเภทวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Discourses)
ของ John S. Dryzek (2013)

จากภาพที่ 1 Dryzek (2013, pp. 14–16) ได้แบ่งประเภทวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อมออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ (1) การมุ่งแก้ไขปัญหสิ่งแวดล้อม (Environmental Problem Solving) (2) ความยั่งยืน (Sustainability) (3) ขีดจำกัดและความอยู่รอด (Limits and Survival) และ (4) ลัทธิถอนรากถอนโคนสีเขียว (Green Radicalism)

(1) การมุ่งแก้ไขปัญหาสีงแวดล้อม (Environmental Problem Solving) จะอิงกับโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Prosaic) โดยไม่จำเป็นต้องตั้งคำถามหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดังกล่าวมากนัก วาทกรรมนี้ยังไม่เห็นความจำเป็นที่รัฐจะต้องเข้าไปควบคุมการเติบโตของประชากรหรือเหนี่ยวรั้งการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพียงแต่ต้องดำเนินการในเชิงปฏิรูป (Reformist) ให้สามารถจัดการกับปัญหาสีงแวดล้อมที่เกิดขึ้นให้ได้ โดยเฉพาะผ่านนโยบายสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการผ่านสถาบัน/หน่วยงานเพื่อกำกับดูแลด้านสีงแวดล้อม การดำเนินงานผ่านกระบวนการขั้นตอนจากผู้เชี่ยวชาญ รวมไปถึงการติดป้ายราคาสินค้าเพื่อบังชี้ถึงโทษหรือประโยชน์ด้านสีงแวดล้อม วาทกรรมนี้จึงรับรู้ถึงปัญหาสีงแวดล้อมที่เกิดขึ้น เพียงแต่เชื่อมั่นว่าอัจฉริยภาพและสติปัญญาของมนุษย์ผ่านองค์ความรู้และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะนำพาให้มนุษย์สามารถคิดค้นวิธีการแก้ไขปัญหาหรือหาทางออกที่ตอบสนองต่อความขาดแคลนหรือขีดจำกัดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติหรือสามารถจัดการกับธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ (Dryzek, 2013, pp. 15, 73–74)

(2) ความยั่งยืน (Sustainability) เกิดขึ้นในคริสต์ทศวรรษที่ 1980 โดยมองการปกป้องรักษาสีงแวดล้อม การเติบโตหรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ความยุติธรรมทางสังคม ตลอดจนการคำนึงถึงกรรมวิธีชีวิตที่ดีของอนุชนรุ่นหลังสามารถเติมเต็มและดำเนินควบคู่กันไปได้โดยไม่เชื่อในเรื่องของขีดจำกัด (Limits) ภายใต้วาทกรรมย่อย 2 ประเภทคือ การทำให้ทันสมัยเชิงนิเวศ (Ecological Modernization) และการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดย Ecological Modernization เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองแบบทุนนิยมในปัจจุบันใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการปกป้องรักษาสีงแวดล้อมอันสื่อถึงคุณลักษณะในเชิงปฏิรูป (Reformist) และเชิงจินตนาการ (Imaginative) ในเวลาเดียวกัน

การเปลี่ยนแปลง (Change) จึงเป็นหัวใจสำคัญของวาทกรรมย่อยนี้ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เช่น พลังงานสะอาด หรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยยึดโยงความเป็นหุ้นส่วนระหว่างรัฐ ธุรกิจ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนบรรดาผู้เชี่ยวชาญและนักวิทยาศาสตร์เพื่อจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) ต่อไปในอนาคตภายใต้รูปแบบที่เรียกว่า คตินิยมบรรษัท (Corporatism) (Dryzek, 2013, pp. 165–183) ส่วน Sustainable Development นั้น แม้จะมีมุมมองไม่แตกต่างจาก Ecological Modernization ในเรื่องการปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ แต่ Sustainable Development จะเน้นย้ำถึงความจำเป็นของการเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งจะช่วยบรรเทาและจัดการความยากจนอันเป็นสาเหตุหลักของความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมเนื่องจากความยากจนจะบีบบังคับให้ผู้คนต้องทำลายสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในท้องถิ่นเพื่อความอยู่รอดของตน นั้นหมายความว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจจะต้องดำเนินควบคู่ไปพร้อมกับความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมและความยุติธรรมทางสังคมที่จำต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกตัวแสดงไม่ว่าจะเป็นรัฐ องค์กรระหว่างรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน บริษัทห้างร้าน ภาคประชาสังคมต่าง ๆ ในทุกระดับตั้งแต่ระดับโลกไปจนถึงระดับท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับวลีสำคัญของ Green Radicalism ที่ว่า “Think Globally, Act Locally” (Dryzek, 2013, pp. 145–163)

(3) ขีดจำกัดและความอยู่รอด (Limits and Survival) เกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1970 จากการผลักดันของ Club of Rome ซึ่งเป็นองค์กรที่ทรงอิทธิพลอันประกอบไปด้วยสมาชิกที่เป็นนักการเมือง นักวิชาการ นักธุรกิจในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ภายใต้ข้อวิตกกังวลเกี่ยวกับปัญหาระดับโลกต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เรียกว่า Problematique อัน

กระทบต่ออนาคตของโลกและมนุษยชาติในระยะยาว ผ่านงานชิ้นสำคัญคือ *The Limits to Growth* ซึ่งปรากฏสู่สาธารณชนครั้งแรกในปี ค.ศ. 1972 โดยเชื่อว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจและจำนวนประชากรที่ไร้การควบคุมจนเกินกว่าขีดความสามารถของโลกที่จะรับไว้ได้หรือเกินกว่าทรัพยากรของโลกที่มีอยู่อันเนื่องมาจากกิจกรรมของมนุษย์ทั้งด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมควรได้รับการพิจารณาจัดสรรปันส่วนอำนาจในระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบอุตสาหกรรมเสียใหม่ นอกจากนี้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในกรณีทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปอย่างน้ำมัน ถ่านหิน ก๊าซธรรมชาติ แร่ธาตุ หรือทรัพยากรที่ใช้ได้ไม่หมดสิ้นหรือสามารถทดแทนได้อย่างแสงอาทิตย์ น้ำ อากาศที่สะอาดบริสุทธิ์ ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่ความขัดแย้งตั้งแต่การแก่งแย่งแข่งขันในการเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวม (The Commons) ไปจนถึงการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรที่ขาดแคลน ดังนั้น วาทกรรมนี้จึงเรียกร้องให้มีการดำเนินการอย่างถอนรากถอนโคน (Radical) เพื่อหยุดยั้งสภาวะการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นดังกล่าวภายใต้บทบาทนำของรัฐบาล ผู้นำ นักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญ หรือชนชั้นนำทางสังคมต่าง ๆ ผ่านระบบ/โครงสร้างที่เป็นอยู่ (Prosaic) อันสื่อให้เห็นถึงคุณลักษณะของการจัดลำดับชั้น (Hierarchy) ในการบริหารจัดการป้องกัน เนื่องจากวาทกรรมนี้เชื่อว่าชนชั้นนำ ผู้นำรัฐ ตลอดจนรัฐบาลซึ่งมีกลไกของหน่วยงาน/สถาบันต่าง ๆ รองรับมีความสามารถในการดำเนินการต่อขีดจำกัดที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องการผลักดันหรือตัดสินใจเชิงนโยบาย การเลือกที่จะเชื่อฟังผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิทยาศาสตร์ ตลอดจนริเริ่มหรือส่งเสริมความร่วมมือกับรัฐทั้งในระดับระหว่างประเทศหรือระดับโลก ขณะที่ปัจเจกชนโดยทั่วไปไปซึ่งมีฐานะเป็น “ประชากร (Populations)” ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดหรือชนชั้นใด ต่างก็ต้องกระทำตามนโยบายของรัฐบาลหรือสอดคล้องกับผลประโยชน์เฉพาะหน้าหรือระยะสั้นของตน (Dryzek, 2013, pp. 25-51)

วาทกรรมสุดท้าย คือ (4) ลัทธิถอนรากถอนโคนสีเขียว (Green Radicalism) ซึ่งปฏิเสธโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมและวิถีการตีความสิ่งแวดล้อมที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางอันสื่อให้เห็นถึงการมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน (Radical) โลกสำหรับวาทกรรมสีเขียวจึงเป็นโลกที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทั้งในแง่อุดมการณ์ ความคิด ขบวนการเคลื่อนไหว พรรคการเมือง หรือการรวมกลุ่มต่าง ๆ ที่ยึดระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Ecocentric) อันสะท้อนให้เห็นถึงจินตนาการเพื่อนำไปสังคมที่พิงปรารภนา (Imaginative) โดย Dryzek มอง Green Radicalism ออกเป็น 2 แง่มุม ได้แก่ แง่มุมที่เกี่ยวข้องจิตสำนึก (Consciousness) ที่เน้นการเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีในการมองโลกอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่อีกแง่มุมหนึ่ง ก็คือ การเมืองสีเขียว (Green Politics) ที่มุ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม สถาบันทางการเมือง ตลอดจนระบบเศรษฐกิจทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ โดยในส่วนของแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกนั้น นอกจากการตระหนักถึงขีดจำกัดของทรัพยากรเช่นเดียวกับวาทกรรม Limits and Survival แล้ว ยังมุ่งปรับเปลี่ยนมุมมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติใหม่ที่มองมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่ง มิใช่อยู่เหนือหรืออยู่นอกธรรมชาติที่ก่อให้เกิดการครอบงำ (Domination) การจัดระเบียบ (Order) และการจัดลำดับชั้นความสำคัญ (Hierarchy) ระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ จนนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการใช้ชีวิตโดยปราศจากการคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในระบบนิเวศผ่านความอหังการที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric Arrogance) สังคมแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) รวมทั้งความพยายามในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นภายใต้สังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมที่เกินพอดีจนก่อให้เกิดความร้นแค้นในเชิงนิเวศ (Ecological Stress) สำหรับ Green Radicalism แล้ว หากจิตสำนึกเชิงนิเวศ (Ecological Consciousness) ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป ทุกอย่างก็จะเปลี่ยนไปตาม

ครรถ้องอย่างทีมนัควรจจะเป็น (Dryzek, 2013, pp. 187–206) ดังที Barry Commoner นักชีววิทยาและนักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมเคยกล่าวเกี่ยวกับกฎข้อแรกของนิเวศวิทยาไว้ว่า “ทุกสิ่งอย่างล้วนเชื่อมโยงกับทุกสิ่งทุกอย่าง (Everything Is Connected to Everything Else)” (Commoner, 2020) ซึ่งหมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่งเป็นอีกแง่มุมหนึ่งของ Green Radicalism ทีเรียกว่า การเมืองสีเขียว

การเมืองสีเขียวมุ่งตั้งคำถามกับโครงสร้างทางสังคม สถาบันทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมทีเป็นอยู่ในปัจจุบันทีจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงใหม่ โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมแบบลำดับชั้นและมุ่งแข่งขันกันภายใต้ความเป็นรัฐสมัยใหม่และระบบทุนนิยมทีไม่น่าพึงปรารถนาและไม่สอดคล้องกับธรรมชาติให้เป็นชุมชนท้องถิ่นขนาดเล็กทีเน้นการพึ่งพาตนเองแบบยังชีพและดำเนินชีวิตประสานสอดคล้องกับเพื่อนบ้านและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวเมืองในระยะเปลี่ยนผ่าน (Transition Towns Movement) ทีส่งเสริมการดำรงชีพแบบพึ่งตนเอง อนุรักษ์พลังงาน ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเสริมสร้างการรับรู้ปรับเปลี่ยน (Resilience) เพื่อรับมือกับภัยคุกคามด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องอำนาจอธิปไตยทางอาหาร (Food Sovereignty) ขณะเดียวกันการเมืองสีเขียวยังมุ่งเน้นการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประเด็นความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) โดยเฉพาะผลกระทบจากความเสี่ยงและภัยอันตรายด้านสิ่งแวดล้อมจากสังคมอุตสาหกรรม เช่น ของเสีย มลพิษ ทีมีต่อสิ่งมีชีวิตทั้งมวลและระบบนิเวศอันซับซ้อน ส่วนการเมืองสีเขียวในภาคปฏิบัตินั้น นอกจากอิทธิพลของการเมืองสีเขียวจะปรากฏในรูปของพรรคการเมืองสีเขียว (Green Parties) เครือข่ายตลอดจนองค์กรสีเขียวหรือองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แล้ว วาทกรรม Green Radicalism ยังแผ่ขยายไปยังชีวิตทางการเมืองและเศรษฐกิจของผู้คนโดยทั่วไปผ่าน

พื้นที่สาธารณะสีเขียว (Green Public Sphere) เพื่อชี้ให้เห็นว่าการถูกปิดกั้นการเข้าถึงกลไกของรัฐหรือรัฐบาลไม่ได้หมายความว่าอะไรซึ่งอิทธิพลในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสร้างความตระหนักและการรับรู้ในหมู่สาธารณชน เช่น การต่อต้านโครงการสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ กล่าวโดยง่ายก็คือ ในขณะที่แง่มุมแรกจะมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึก (Consciousness Change) แง่มุมหลังจะเน้นการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (Political Change) เป็นสำคัญนั่นเอง นอกจากนี้ในขณะที่การเมืองสีเขียวมีฐานคิดร่วมกับวาทกรรม Limits and Survival เกี่ยวกับขีดจำกัดของโลก และมีฐานคิดที่คล้ายคลึงกับวาทกรรม Sustainability เกี่ยวกับความเชื่อในความก้าวหน้าที่จะนำไปสู่การค้นพบตัวแบบการพัฒนาของมนุษย์ โดยเฉพาะความมีเหตุผลในเชิงนิเวศ (Ecological Rationality) ได้ แต่การเมืองสีเขียวกลับมีฐานคิดที่เชื่อว่าโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นอยู่คือต้นตอของวิกฤตการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลกที่จำเป็นต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงเสียใหม่ (Dryzek, 2013, pp. 185, 207–229)

บทความนี้จะใช้วาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อมทั้ง 4 วาทกรรมข้างต้นเป็นกรอบในการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่ เสรีนิยมและสังคมนิยม รวมทั้งงานที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาดังกล่าวในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยว่ามีตำแหน่งแห่งที่อย่างไรบ้างภายใต้กรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อมข้างต้น

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทความนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ประเภทแรกเป็นวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ไม่ว่าจะเป็นเสรีนิยม (Baber & Bartlett, 2015; Chasek et al., 2018; Durant et al., 2017; Imber, 1994; Jordan & Liefferink, 2004; Morin & Orsini, 2021; Rabitz, 2017; Vogler, 2016; O. R. Young, 1998; Z. Young, 2002) หรือสังคมนิยม (Brauch et al., 2003; Gilpin, 1981; Homer-Dixon, 1991, 1999; Marzec, 2015; Sprout & Sprout, 1971) คุณูปการสำคัญของวรรณกรรมและงานวิจัยประเภทนี้ทำให้เราเห็นถึงมิติหรือคุณลักษณะประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง ขณะเดียวกัน ยังเป็นเสมือนโจทย์สำคัญที่ชวนให้เราขบคิดต่อไปว่า เมื่อนำมาวิเคราะห์ภายใต้กรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้ทฤษฎีทั้งสองดังกล่าวครอบคลุมวาทกรรมใดบ้าง และหากไม่ครอบคลุม การศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยควรมีทิศทางเป็นอย่างไรเพื่อให้สามารถเติมเต็มองค์ความรู้ที่ยังขาดหายไป

ส่วนประเภทที่สองจะเป็นวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยภายใต้มิติ/มุมมองต่าง ๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น มิติความมั่นคง (Samudavanija & Snidvongs na Ayudhya, 2003; Sumanasrethakul, Yossakrai & Phoovatis, 2018) มิติการทูต ความร่วมมือระหว่างประเทศรวมทั้งระบอบระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม (Vachiramanaporn, 2009; Selakhun, 2012; Suporn, 2011; Pitipat, 2021; Settawacharawanich, 2013; Heebkaew, 2011) มิติโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance) (Chirawut, 2020; Chuwattananurak, 2018, 2019) หรือมิติด้านการพัฒนา (Kalina, 2008) คุณูปการของงานประเภทนี้ช่วยให้เราเห็นถึงมุมมองหรือตำแหน่งแห่งที่เกี่ยวกับการศึกษาประเด็นความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมหรือวิกฤตการณ์อันเนื่องมาจากความเสื่อมโทรมเชิงนิเวศ กระบวนการหรือแนวทาง ตลอดจน

ข้อเสนอแนะในการจัดการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะเมื่อวิเคราะห์ภายใต้กรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

1. “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

1.1 เสรีนิยม

1.1.1 ความร่วมมือ/ระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

การบรรจบพบกันระหว่าง “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” กับ “ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” โดยเฉพาะทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ปรากฏชัดเจนนับตั้งแต่ปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1970 เมื่อประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกยกฐานะเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาระดับโลก (Global Issues) และกลายเป็นสิ่งท้าทายใหม่ที่สำคัญของการเมืองโลก (Sinclair, 2012, p. 18) กล่าวคือ ภายใต้สภาวะที่เรียกว่า “การพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน (Complex Interdependence)” รัฐมิใช่ตัวแสดงหลักเพียงตัวแสดงเดียวที่สำคัญ หากรวมถึงตัวแสดงอื่น ๆ อย่างองค์การระหว่างประเทศ องค์กรพัฒนาเอกชน บริษัทข้ามชาติ ฯลฯ ขณะเดียวกัน ความไร้ซึ่งการลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะในบางประเด็นปัญหา เช่น สิ่งแวดล้อม ที่ไม่อาจแยกประเด็นปัญหาภายในหรือภายนอกได้อย่างชัดเจนนั้น ก็มีความสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเด็นปัญหาด้านการทหารหรือความมั่นคง อีกทั้งการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Gains) จากประเด็นปัญหาที่เป็นข้อวิตกกังวลร่วมกันอย่างเช่นการปกป้องสิ่งแวดล้อมผ่านความร่วมมือ/ระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ (International Regimes) ก็แลดูจะสำคัญไม่น้อยไปกว่าประเด็นความขัดแย้งหรือข้อพิพาท (Jervis, 1999, pp. 45–46; Keohane, 1984; Keohane

& Nye, 2001, pp. 21–27; Krasner, 1983) ในแง่นี้ ระบอบกฎเกณฑ์ (Regimes) ในฐานะชุดของหลักการ บรรทัดฐาน กฎกติกา รวมทั้งกระบวนการตัดสินใจภายใต้ความคาดหวังของตัวแสดงต่าง ๆ ที่มีร่วมกันในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง (Krasner, 1983, p. 2) จึงมีบทบาทในการเปลี่ยนปฏิสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์พฤติกรรม ตลอดจนการรับรู้เกี่ยวกับผลประโยชน์ของรัฐใหม่ผ่านการสร้างระบอบ/ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อม (Paterson, 2000, p. 14) นับตั้งแต่การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on the Human Environment: UNCHE) ในปี ค.ศ. 1972 และชัดเจนยิ่งขึ้นภายหลังการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development: UNCED) หรือการประชุมสุดยอดโลก (Earth Summit) ในปี ค.ศ. 1992 ตลอดจนข้อริเริ่ม กรอบความร่วมมือ หรือระบอบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตามมา เช่น กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) ค.ศ. 1992 ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือหลักในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวตามมาด้วยพิธีสารและข้อตกลงที่เกี่ยวข้องในเวลาต่อมาอย่างพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) ค.ศ. 1997 ข้อตกลงแคนคูน (Cancun Agreement) ค.ศ. 2010 และข้อตกลงปารีส (Paris Agreement) ค.ศ. 2015

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะประเด็นปัญหาระดับโลกภายใต้กรอบเสรีนิยมยังเชื่อมโยงกับประเด็นด้านการพัฒนา (Development) โดยเฉพาะหลังจากที่รายงาน *Our Common Future* หรือรายงาน *บรันดท์แลนด์* (Brundtland Report) โดยคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development: WCED) ปรากฏสู่สาธารณชนในปี ค.ศ. 1987 โดยชี้ให้เห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะภัยคุกคามต่อความอยู่รอดของมนุษยชาติ

และจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพัฒนาใหม่ภายใต้แนวคิดที่เรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)” (United Nations Secretary-General & World Commission on Environment and Development, 1987, p. 24) โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับการกล่าวถึงในเกือบทุกกรอบ/ระบอบความร่วมมือหรือการประชุมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนับตั้งแต่การประชุมสุดยอดโลกว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development) ค.ศ. 2002 อันรวมถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) หรือเป้าหมายระดับโลก (Global Goals) ในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งเป้าหมายมากกว่าครึ่งหนึ่งของเป้าหมายทั้งหมด 17 ข้อ เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม (United Nations Development Programme, n.d.)

ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้เสรีนิยมจึงมุ่งเน้นอธิบายความร่วมมือระหว่างรัฐหรือภายใต้องค์การระหว่างรัฐบาลเพื่อจัดการหรือตอบสนองต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลกในประเด็นใดประเด็นหนึ่งหรือที่คาบเกี่ยวกัน โดยเฉพาะระหว่างประเด็นสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา เช่น บทบาทและอิทธิพลของสหภาพยุโรปที่มีต่อนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศสมาชิก (Europeanization) (Jordan & Liefferink, 2004) พัฒนาการและประสิทธิผลของระบอบกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Regimes) โดยเฉพาะที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Chasek et al., 2018) การศึกษาบทบาทของสหประชาชาติในฐานะที่เป็นทั้งที่ที่ดีที่สุดและที่แย่ที่สุดของการต่อต้านสิ่งแวดล้อม (Imber, 1994) บทบาทของธนาคารโลกในกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility: GEF) (Z. Young, 2002) ตลอดจนการศึกษาความร่วมมือระหว่างรัฐในการจัดการกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศภายใต้กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพ

ภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) (Vogler, 2016) หรือในอาร์กติก (Arctic) (O. R. Young, 1998, 2012)

“ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในมุมมองเสรีนิยมจึงยังอิงกับกระแสปฏิฐานนิยมที่มองและมุ่งแก้ไขปัญหาจากสิ่งที่เกิดขึ้นมากกว่าที่จะตั้งคำถามหรือท้าทายโครงสร้างหรือระเบียบระหว่างประเทศที่ดำรงอยู่โดยมองระบอบกฎเกณฑ์สามารถให้คำตอบหรือทางออกเพื่อแก้ไขความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลกหรือวิกฤตการณ์เชิงนิเวศที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งยังมองข้ามมิติอื่นในการเมืองโลก เช่น ระบบทุนนิยม (Capitalism) ปิตาธิปไตย (Patriarchy) (Paterson, 2000, p. 16) นอกจากนั้นแม้เสรีนิยมจะพยายามเสนอมุมมองใหม่เกี่ยวกับสภาวะระหว่างประเทศที่เป็นแบบอนาธิปไตย (Anarchic) ว่ารัฐต่าง ๆ สามารถร่วมมือกันได้ภายใต้การคำนึงถึงผลประโยชน์เชิงสัมบูรณ์ (Absolute Gains) โดยเฉพาะกรอบทฤษฎีเกมภายใต้การเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Rational Choice) (Paterson, 1996, pp. 68–69; Powell, 1991, pp. 1303, 1309) แต่ในความเป็นจริง รัฐอาจไม่แสดงพฤติกรรมที่เป็นเหตุเป็นผลเสมอไป เช่น ออสเตรเลียที่เคยมองพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) เป็นเสมือนภัยคุกคามต่อการเติบโตและโอกาสทางเศรษฐกิจของตน ทั้ง ๆ ที่ออสเตรเลียเผชิญกับความเสี่ยงและความเสียหายจากสภาวะภูมิอากาศและอุณหภูมิที่ร้อนขึ้นอย่างชัดเจน (Crowley, 2007) หรือรัฐอาจมีเป้าหมายอื่นที่อาจคุกคามหรือละเมิดหลักการหรือบรรทัดฐานภายใต้ความร่วมมือหรือระบอบกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ผู้แทนจากคอस्टาริกาที่เคยกล่าวในที่ประชุม UNCHE ไว้ว่าคอस्टาริกายินดีที่จะมีมลพิษมากขึ้น หากมลพิษเหล่านั้นทำให้คอस्टาริกาสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมได้ (Clapp & Dauvergne, 2015, p. 124) กล่าวโดยสรุปก็คือ มุมมองเสรีนิยมที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลกหรือวิกฤตการณ์เชิงนิเวศนั้นจึงสนใจแต่เพียงการระบุเงื่อนไขหรือสภาวะที่รัฐภายใต้ระบบระหว่างประเทศแบบอนาธิปไตยว่า

จะสามารถร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาหรือความเปลี่ยนแปลง (อันไม่พึงประสงค์) ด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างไรเท่านั้น (Paterson, 2000, p. 16)

1.1.2 การกระจายอำนาจและบทบาทของตัวแสดงที่หลากหลายในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

การกระจายอำนาจและบทบาทของตัวแสดงที่หลากหลายในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ภายใต้ “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance)” (Baber & Bartlett, 2015; Biermann et al., 2009; Conca, 2015; Durant et al., 2017; Esty & Ivanova, 2002; Morin & Orsini, 2021; O’Neill, 2009; Park et al., 2008; Rabitz, 2017) แม้แนวคิดโลกาภิวัตน์จะพยายามก้าวข้ามกรอบความคิดเกี่ยวกับโครงสร้าง/ระบบระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตยหรือการวิเคราะห์ที่เน้นรัฐเป็นศูนย์กลางจนมองข้ามความสำคัญหรือบทบาทของตัวแสดงอื่น ๆ ในการเมืองโลกไป แต่ในแง่หนึ่งกลับพบว่า แนวคิดโลกาภิวัตน์ก็ยังประสบกับข้อท้าทายต่าง ๆ ที่ยังไม่สามารถก้าวข้ามผ่านโครงสร้าง/ระบบระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตยไปได้ เช่น การปฏิรูปสหประชาชาติเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยเฉพาะจากตัวแสดงที่มีใช้รัฐตามข้อเสนอของคณะกรรมการการว่าด้วยโลกาภิวัตน์ว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา หรือแม้กระทั่งข้อจำกัดของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) ซึ่งถูกจัดวางให้เป็นแกนกลางในโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะข้อจำกัดภายในที่ขาดทั้งงบประมาณและกำลังคน สิทธิอำนาจที่เพียงพอในการกำกับดูแลข้อตกลง/กรอบความร่วมมือต่าง ๆ ตลอดจนข้อจำกัดในการประสานงานกับองค์กร หน่วยงาน หรือตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอกสหประชาชาติ (Commission on Global Governance, 1993, pp. 348–349;

Chuwattananurak, 2016, pp. 137–138, 2019, p. 218) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวคิดโลกาภิบาลยังคงมุ่งแก้ไขปัญหาหรือปฏิรูประบบหรือโครงสร้างที่มีอยู่ให้สามารถรับมือหรือจัดการความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลกหรือวิกฤตการณ์เชิงนิเวศที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ไม่ต่างจากเสรีนิยม เพียงแต่นับบทบาทของตัวแสดงที่หลากหลายในการอภิบาลหลายระดับ (Multi-level Governance) ที่ไม่จำกัดเพียงแต่รัฐหรือองค์การระหว่างรัฐบาลเท่านั้น

1.2 สัจนิยม

ในขณะที่เสรีนิยมให้ความสำคัญกับประเด็นเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศและสิ่งแวดล้อม สัจนิยมจะเน้นประเด็นความมั่นคงระหว่างประเทศและสงคราม (Jervis, 1999, p. 45) อีกทั้งให้ความสนใจในประเด็นความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลกน้อยกว่าชนบแบบเสรีนิยม (Paterson, 2000, p. 19) นอกจากนี้ สัจนิยมยังมองประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเสมือน “การเมืองระดับล่าง (Low Politics)” อันแตกต่างจากประเด็นเกี่ยวกับสงครามและสันติภาพซึ่งเป็น “การเมืองระดับบน (High Politics)” โดยให้ความสำคัญกับรัฐในฐานะตัวแสดงเพื่อบรรลุผลประโยชน์แห่งชาติ บูรณภาพแห่งดินแดน เสถียรภาพและความมั่นคง ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงมิได้สำคัญในตัวเอง หากแต่สำคัญในแง่ของการแข่งขันด้านทรัพยากรระหว่างรัฐต่าง ๆ ภายใต้การถ่วงดุลอำนาจและความสามารถในการจัดการความขัดแย้งอันเนื่องมาจากประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น (Vogler, 2014, pp. 31–32)

1.2.1 ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม: ความขาดแคลนและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร

ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในสำนวนส่วนใหญ่มักอยู่ภายใต้ข้อถกเถียง “ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Security)” (Paterson, 2000, p. 19) โดยความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงการขยายประเด็นภัยคุกคามจากเดิมที่มุ่งเน้นในเรื่องการทหารมาสู่ประเด็นปัญหาอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น การก่อการร้าย โรคระบาด การอพยพย้ายถิ่น รวมทั้งสิ่งแวดล้อม โดยยังยึดโยงความมั่นคงของรัฐหรือความมั่นคงของชาติ (National Security) เป็นตัวตั้งอยู่ นั่นหมายความว่า ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมจะกลายเป็นปัญหาความมั่นคงก็ต่อเมื่อทำลายความมั่นคงของรัฐ หรือไม่ก็ส่งผลกระทบต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ โดยเฉพาะความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Degradation) เช่น ความขาดแคลนทรัพยากร (Resource Scarcity) ที่นำไปสู่ความขัดแย้ง ความไร้เสถียรภาพ และความรุนแรงทั้งภายในรัฐเอง ระหว่างรัฐ หรือที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงระหว่างประเทศ สิ่งแวดล้อมในแง่จึงเปรียบเสมือนทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Resource) ที่รัฐต้องการเข้าถึง ใช้ประโยชน์ หรือได้รับแบ่งปันส่วนอย่างที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรที่ขาดแคลนอยู่แล้วในปัจจุบันหรือถูกคาดการณ์ว่าจะเป็นที่ต้องการและจะขาดแคลนในอนาคต (Elliott, 1998, pp. 220–221) ดังจะเห็นได้จากปัจจัยแหล่งทรัพยากรพลังงานจากกรณีข้อพิพาทในทะเลจีนใต้ หรือปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำและระบบนิเวศของแม่น้ำโขงในกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) ที่สำคัญ แม้ว่าประเด็นความขาดแคลนทรัพยากรอาจจะไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความขัดแย้งหรือสงครามระหว่างรัฐที่สามารถพบเห็นได้มากนัก หรือมิใช่เป็นปัจจัยเดียวที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงภายในรัฐ ซึ่งจำต้องอาศัยปัจจัยอื่นร่วมด้วย เช่น ระบอบการเมืองการปกครอง การกระจายหรือความเท่าเทียม

ในการเข้าถึงทรัพยากรของผู้คนในสังคม ความตึงเครียดทางชาติพันธุ์ ความยากลำบากทางเศรษฐกิจ แต่ความขาดแคลนทรัพยากรก็มีบทบาทในฐานะหนึ่งในรากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นที่ไม่เป็นรองปัจจัยอื่นเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการช่วงชิงทรัพยากร (Resource Capture) ของชนชั้นนำภายในรัฐในรูปของการเข้าไปควบคุมเพื่อสร้างอำนาจและความมั่งคั่งให้กับกลุ่มตนหรือต่อต้านการปฏิรูปเชิงสถาบันหรือเชิงนโยบาย เช่น กรณีรัฐบาลมอริเตเนีย (Mauritania) ซึ่งประสบปัญหาความขาดแคลนอาหารและภัยแล้งในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1970-1980 ได้บัญญัติกฎหมายใหม่ให้ชาวมัวร์ (Moors) ที่กุมอำนาจรัฐบาลในขณะนั้นสามารถครอบครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินบริเวณแม่น้ำเซเนกัล (Senegal River) พร้อมทั้งยกเลิกสิทธิดั้งเดิมของชาวมอริเตเนียผิวดำในการเพาะปลูก ลำสัตว์ และจับปลาบริเวณแม่น้ำดังกล่าวจนนำไปสู่ความรุนแรงเพื่อแย่งชิงแหล่งน้ำและพื้นที่เพาะปลูก อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดผู้ลี้ภัยจากความรุนแรงดังกล่าวหลายหมื่นคน (Homer-Dixon, 1999, pp. 17–18, 177–179) อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ทุกคนที่จะเห็นพ้องในการเชื่อมโยงความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงของชาติเข้าไว้ด้วยกัน โดยเฉพาะงานคลาสสิกของ Daniel Deudney ที่เห็นว่า คุณลักษณะของปัญหาหรือการหาทางออกเกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อมนั้นแตกต่างจากความมั่นคงของชาติที่มุ่งเน้นความรุนแรงระหว่างรัฐเป็นสำคัญ การเสริมสร้างลัทธิชาตินิยมเพื่อสร้างความตระหนักและการดำเนินการเพื่อจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอาจไม่เป็นผลดีนักต่อการสร้างความรู้สึกร่วมกันในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลก รวมถึงสงครามระหว่างรัฐอันเกิดจากเหตุปัจจัยเรื่องความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมมีความเป็นไปได้น้อยมาก (Deudney, 1990)

นอกจากความขาดแคลนทรัพยากรอันนำไปสู่ประเด็นความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว ในทางกลับกัน ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

(Abundance of Natural Resources) อาจถูกมองว่าเป็นที่มาของความขัดแย้งภายในรัฐหรือภัยคุกคามสำหรับรัฐอื่นได้ด้วยเช่นกัน การสร้างสิ่งแวดล้อมให้มั่นคง (Securing the Environment) จึงกลายเป็นเป้าหมายความมั่นคงของรัฐผ่านการใช้มาตรการทางทหารเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ต้องการหรือจัดการอุปสรรคหรือภัยคุกคามนั้นให้หมดไป สิ่งแวดล้อมในแง่นี้จึงมีฐานะเป็นปัญหาที่ต้องการจัดการหรืออาการของโรคที่ต้องรักษาให้หมดสิ้นไป และสอดคล้องกับความมั่นคงทางทหาร (Military Security) อันเป็นความมั่นคงแบบดั้งเดิม (Traditional Security) (Elliott, 1998, p. 231) ดังจะเห็นได้จากความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำมันและเพชรในแองโกลา (Angola) แต่ทรัพยากรแร่ธาตุดังกล่าวกลับมีฐานะเป็น “คำสาปทรัพยากร (Resource Curse)” ที่กลายเป็นน้ำเลี้ยงให้สงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายรัฐบาลภายใต้การนำกลุ่มขบวนการประชาชนเพื่อการปลดปล่อยแห่งแองโกลา (Popular Movement for the Liberation of Angola: MPLA) ที่ครอบครองน้ำมัน กับฝ่ายต่อต้านรัฐบาลอย่างกลุ่มสหภาพแห่งชาติเพื่อเอกราชอันสมบูรณ์แห่งแองโกลา (National Union for the Total Independence of Angola: UNITA) ที่ครอบครองเพชร ดำรงยืดเยื้อยาวนานเกือบ 3 ทศวรรษ (Frynas & Wood, 2001) หรือกรณีสหรัฐฯ และกองทัพพันธมิตรที่ใช้สารที่ทำให้ใบไม้ร่วง (Defoliant) กว่า 73 ล้านลิตรฉีดพ่นพื้นที่ตอนกลางและตอนใต้ของเวียดนาม 2.5 ล้านเอเคอร์ (ราว 6.3 ล้านไร่) ในช่วงปี ค.ศ. 1961-1971 เพื่อให้ง่ายสำหรับกองทัพสหรัฐฯ ในการค้นหาทำลายที่หลบซ่อน ตลอดจนจำกัดการเข้าถึงแหล่งอาหารในท้องถิ่นของกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งเวียดนามใต้ (National Liberation Front of South Vietnam: NLF) หรือเวียดกง (Viet Cong) (Martini, 2012, p. 2) แน่นอนว่า นอกจากผลกระทบต่อชีวิตและสุขภาพของผู้คนในท้องถิ่นแล้ว การใช้สารที่ทำให้ใบไม้ร่วงของสหรัฐฯ และกองทัพพันธมิตรดังกล่าวได้ทำลายพื้นที่ป่าของเวียดนาม

ไปกว่าร้อยละ 14 อีกทั้งยังทำลายระบบนิเวศป่าชายเลนที่สำคัญในทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง (Elliott, 1998, p. 232)

1.2.2 ภูมิรัฐศาสตร์: สิ่งแวดล้อมในฐานะอำนาจของชาติและปัจจัยกำหนดพฤติกรรมของรัฐ

สิ่งแวดล้อมในมุมมองสังคมนิยมยังถูกมองในฐานะอำนาจของชาติ (National Power) หรือขีดความสามารถของรัฐ (Capabilities) โดย Hans J. Morgenthau มองทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารผ่านเทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย ระบบชลประทานที่ดี และพื้นที่เพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์ ควบคู่กับการครอบครองวัตถุดิบ โดยเฉพาะทรัพยากรแร่ธาตุ เช่น น้ำมัน ถ่านหิน ทองแดง หรือยูเรเนียม เป็นองค์ประกอบหนึ่งของอำนาจแห่งชาติไม่ว่าจะเป็นทั้งการครอบครองหรือความสามารถในการควบคุมแหล่งอาหารและวัตถุดิบดังกล่าว อิทธิพลที่เสื่อมถอยลงของสเปนส่วนหนึ่งมาจากการปกครองที่ผิดพลาดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ที่ทำลายพื้นที่เพาะปลูกจากการตัดไม้ทำลายป่าขนาดใหญ่จนทำให้พื้นที่ตอนเหนือและตอนกลางของสเปนแปรสภาพที่ไม่ต่างไปจากทะเลทราย หรือกรณีญี่ปุ่นที่แม้จะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก การพึ่งพาทรัพยากรน้ำมันจากภูมิภาคตะวันออกกลางนั้น ทำให้ญี่ปุ่นต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของตนเกี่ยวกับการณีสงครามในตะวันออกกลางในปี ค.ศ. 1973 อยู่ไม่น้อย (Morgenthau, 2006, pp. 124–129) ขณะที่ Kenneth N. Waltz มองว่ารัฐต่าง ๆ ภายใต้ระบบที่ต้องพึ่งตนเอง (Self-help System) ในโครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นแบบอนาธิปไตยนั้น จำต้องใช้ขีดความสามารถโดยรวมทั้งหมดเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นขนาดของพื้นที่ จำนวนประชากร แส่นยานภาพทางทหาร ขีดความสามารถทางเศรษฐกิจ เสถียรภาพทางการเมือง

รวมทั้งทุนทางทรัพยากร (Resource Endowment) (Waltz, 2010, p. 131) สิ่งแวดล้อมในแง่จึงมีฐานะเป็นคุณค่าเชิงเครื่องมือ (Instrumental Value) ที่มีคุณค่าก็ต่อเมื่อสามารถสนองตอบผลประโยชน์หรือเป้าหมายที่ต้องการได้

ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในมุมมองสังคมนิยมจึงยังคงเน้นรัฐเป็นศูนย์กลางของการศึกษาและวิเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นแง่ของบทบาทของรัฐที่ยังคงเชื่อว่ารัฐยังมีความสามารถหรือมีน้ำยาในการจัดการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้ ดังเช่นการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ (Beardsworth, 2020) การมองความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะความขาดแคลนทรัพยากรในฐานะภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐ (Brauch et al., 2003) หรือกลายเป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งภายในรัฐและระหว่างรัฐ (Homer-Dixon, 1991, 1999) การขยายอิทธิพลด้านการทหารและความมั่นคงของชาติไปสู่อาณาบริเวณด้านสิ่งแวดล้อม (Marzec, 2015) หรือแม้กระทั่งความเชื่อมั่นในความเป็นเหตุเป็นผลของรัฐในการแสวงหาทางออกที่เป็นเหตุเป็นผลเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ องค์ความรู้ที่ก้าวหน้า และเทคโนโลยีทางสังคมอันนำไปสู่การทำให้ทันสมัย (Modernization) และชีวิตที่ดี (Better Life) มากกว่าที่จะต่อสู้หรือขัดแย้งกัน (Gilpin, 1981, p. 223) ที่สำคัญ งานคลาสสิกเล่มแรก ๆ ที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในการเมืองระหว่างประเทศอย่างงาน *Toward a Politics of the Planet Earth* ของ Harold Sprout และ Margaret Sprout (1971) ที่แม้ว่าจะศึกษาภายใต้มุมมองเชิงนิเวศ (Ecological Perspective) แต่ก็เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับภัยพิบัติเชิงนิเวศ (Ecological Catastrophe) ที่ผู้นำรัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินนโยบายของรัฐหรือรัฐศิลป์ (Statecraft) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่านิยม ทศนคติ แนวปฏิบัติทางเศรษฐกิจ

วิถีชีวิต การจัดสรรทรัพยากร รวมทั้งความร่วมมือระหว่างประเทศท่ามกลางอุปสงค์ที่เพิ่มมากขึ้นในขณะที่กลับมีทรัพยากรไม่เพียงพอ (Sprout & Sprout, 1971, p. 15)

จะเห็นได้ว่า “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ว่าจะมาจากมุมมองเสรีนิยมหรือสังคมนิยมก็ตาม ยังคงมองประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เน้นรัฐเป็นศูนย์กลาง (State-centric) อีกทั้งการให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมยังเป็นไปหรือขึ้นอยู่กับคุณลักษณะหรือผลประโยชน์ของรัฐเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินบทบาทของรัฐโดยตรง หรือผ่านตัวแสดงที่มีใช้รัฐอื่น ๆ โดยเฉพาะองค์การระหว่างรัฐบาล ภายใต้ความเชื่อที่ว่า โครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศหรือระบบรัฐ ตลอดจนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันสามารถจัดการหรือบรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น (Saurin, 1996, p. 84) ด้วยองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้การปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้

1.3 เสรีนิยม สังคมนิยม กับกรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

หากทำความเข้าใจประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างเสรีนิยมและสังคมนิยมผ่านกรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Discourses) ของ John S. Dryzek (2013) อันเป็นเสมือนวิถีของการทำความเข้าใจโลกร่วมกันในประเด็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ (1) Environmental Problem Solving (2) Sustainability (3) Limits and Survival และ (4) Green Radicalism แล้ว จะพบว่า “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งเสรีนิยมและสังคมนิยมส่วนใหญ่จะเคลื่อนตัวอยู่ระหว่าง 3 วาทกรรมหลัก ๆ นั่นคือ วาทกรรม Environmental Problem Solving, Sustainability และ Limits and Survival

เสรีนิยมอยู่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving และ Sustainability เป็นสำคัญ โดยวาทกรรม Environmental Problem Solving ซึ่งเชื่อว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจสามารถดำเนินควบคู่ไปกับการปกป้องสิ่งแวดล้อมได้โดยปราศจากขีดจำกัดใด ๆ ตลอดจนองค์ความรู้และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมนุษย์ (นักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญ) และความร่วมมือจากทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นระบบราชการ (รัฐ) เอกชน (ตลาด) ภาคประชาสังคมและประชาชนในฐานะปัจเจกบุคคลโดยทั่วไปจะนำพาให้มนุษย์มีทางออกหรือวิถีทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้เสมอ ส่วนวาทกรรม Sustainability แม้จะให้ความสำคัญกับปรับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองแบบทุนนิยมที่ต้องหันมาใส่ใจและปกป้องสิ่งแวดล้อมมากขึ้นในรูปของเทคโนโลยีสีเขียวอย่างพลังงานสะอาด ทั้งยังเห็นความจำเป็นที่ต้องขจัดปัญหาความยากจนและคำนึงถึงการมีชีวิตที่ดีของอนุชนรุ่นหลัง วาทกรรม Sustainability จึงเป็นเสมือนการเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับมุมมองเสรีนิยมที่ยังคงเชื่อในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างการค้าเสรีและระบบรัฐภายใต้สถานะอนาธิปไตยที่จำเป็นต้องร่วมมือกันในรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม วาทกรรมนี้ก็ยังคงมิได้ตั้งคำถามถึงรากเหง้าของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากระบบทุนนิยมระบบรัฐ และระบบสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งยังมีมุมมองที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) ที่ไม่แตกต่างจากวาทกรรม Environmental Problem Solving

ส่วนมุมมองสังคมนั้นเข้าข่ายวาทกรรมทั้งสามข้างต้น นั่นคือ วาทกรรม Environmental Problem Solving, Sustainability และ Limits and Survival เพียงแต่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving และ Sustainability รัฐจะมองการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนที่เกิดขึ้นโดยยึดผลประโยชน์ของรัฐและการมีชีวิตที่ดีของผู้คนในรัฐนั้น ๆ เป็นสำคัญ ความเป็นรัฐอธิปไตยภายใต้โครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศแบบอนาธิปไตยที่ยังยึดโยงผลประโยชน์และ

ความมั่นคงของตนในกรอบของเขตแดน/พรมแดน ซึ่งตรงข้ามกับความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลกอันมีลักษณะข้ามแดนนั้น นอกจากจะเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของความร่วมมือระหว่างรัฐหรือที่ขับเคลื่อนโดยรัฐว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ภายใต้ข้อพิจารณาว่าประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ส่งผลกระทบหรือให้ประโยชน์ต่อรัฐอย่างไรบ้าง มากน้อยเพียงใดแล้ว ในอีกด้านหนึ่งกลับกลายเป็นช่องทางให้รัฐต่าง ๆ โดยเฉพาะรัฐมหาอำนาจแสวงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนรวมของโลก (Global Commons) จนกลายเป็นโศกนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวม (Tragedy of the Commons) ตามมา (Clapp & Dauvergne, 2011, p. 8) นั่นหมายความว่า การให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในมุมมองสังคมนิยมไม่ว่าจะอยู่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving หรือ Sustainability ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้ความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลกเสมอไป เว้นแต่ว่าประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ถูกมองว่ามีนัยสำคัญทางการเมือง (Politically Significant) (Mitchell, 2010, pp. 81–82) ที่สอดคล้องกับผลประโยชน์แห่งชาติและการเสริมสร้างขีดความสามารถหรืออำนาจแห่งชาติของรัฐนั้น ๆ ทั้งนี้ เพราะในด้านหนึ่ง Sustainability ที่ผสมผสานการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการปกป้องสิ่งแวดล้อมยังช่วยเสริมสร้างอำนาจหรือขีดความสามารถทางเศรษฐกิจอันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของอำนาจแห่งชาติหรือขีดความสามารถของรัฐ ตลอดจนยังช่วยบรรเทาข้อกังวลในเรื่องความขาดแคลนทรัพยากรที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งจนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐได้ภายใต้มุมมองสังคมนิยมนั่นเอง

ส่วนวาทกรรม Limits and Survival นั้น สังคมนิยมมองปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นภัยคุกคามหรือต้นตอของความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในหรือภายนอกรัฐ โดยเฉพาะหากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมาจากความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่ความขาดแคลนทรัพยากร ทั้งยังให้ความสำคัญกับบทบาทของ

รัฐในฐานะตัวแสดงหลักในการจัดการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะภัยคุกคามที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะกระทำโดยรัฐเองหรือผ่านความร่วมมือกับตัวแสดงอื่นที่มีใช้รัฐ เช่น องค์การระหว่างรัฐบาล ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ ฯลฯ ในกรณีเช่นนี้ ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงของชาติจึงเป็นเสมือนสองด้านที่อยู่บนเหรียญเดียวกัน นอกจากนั้น ข้อกังวลเกี่ยวกับขีดจำกัดยังเป็นแรงจูงใจที่ผลักดันให้รัฐดำเนินนโยบายปกป้องทรัพยากรภายในรัฐของตน รวมทั้งแสวงหาทรัพยากรจากภายนอกเพื่อเสริมสร้างอำนาจแห่งชาติหรือขีดความสามารถของรัฐตนด้วยเช่นกัน

2. “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย

2.1 ย้อนพินิจงานเกี่ยวกับ “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย

จากการศึกษาและสำรวจงานที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ใช้กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการวิเคราะห์และตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในประเทศไทย พบว่า ในแง่ของความหลากหลายของรูปแบบการตีพิมพ์เผยแพร่ งานหรือวรรณกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ถูกตีพิมพ์เผยแพร่ออกมาค่อนข้างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ บทความวิชาการ จุลสาร วิทยานิพนธ์ แต่ในแง่เชิงปริมาณ กลับพบว่า งานที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังมีจำนวนไม่มากเท่าที่ควรซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าเข้าใจได้จากปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ใหม่สำหรับรัฐศาสตร์โดยได้รับการกล่าวถึงในฐานะประเด็นปัญหาหนึ่งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเมื่อปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1960 (Hough, 2014,

p. 3) ในฐานะสิ่งท้าทายใหม่ของการเมืองโลกเมื่อคริสต์ทศวรรษที่ 1970-1980 (Sinclair, 2012, p. 18) และในฐานะประเด็นหนึ่งของความมั่นคงแบบใหม่ (Non-Traditional Security) ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น (Rucktäschel & Schuck, 2018, pp. 75–76) อย่างไรก็ตาม งานที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

กลุ่มแรก คือ งานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้กรอบเสรีนิยม งานกลุ่มนี้ค่อนข้างโดดเด่นกว่างานกลุ่มอื่น ๆ ทั้งในแง่ปริมาณและความหลากหลายของการศึกษาวิเคราะห์ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาในมิติขององค์การระหว่างรัฐบาล โดยเฉพาะกรณีสหภาพยุโรป เช่น วิทยานิพนธ์ของคงกฤษ เสลาคุณ (Selakhun, 2012) ที่ศึกษาบทบาทของสหภาพยุโรปในฐานะผู้นำด้านการดำเนินการเกี่ยวกับข้อกำหนดแนวทางว่าด้วยระเบียบการซื้อขายสิทธิในการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในภาคส่วนการบินเพื่อส่งเสริมระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ (International Regimes) โดยใช้การพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน (Complex Interdependence) และระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ (International Regimes) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ขณะที่งานอีกส่วนหนึ่งจะศึกษาบทบาทหรือความร่วมมือของสหภาพยุโรปกับตัวแสดงอื่นภายนอกภูมิภาค เช่น ประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากวิทยานิพนธ์ของนรารัตน์ วชิรมนานภรณ์ (Vachiramanaporn, 2009) ที่ประเมินผลความร่วมมือและความช่วยเหลือที่สหภาพยุโรปมีต่อประเทศไทยในด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการรับรู้ของคนไทยที่มีต่อความร่วมมือและความช่วยเหลือดังกล่าว หรือบทความของทกิพร สุพร (Suporn, 2011) ที่ศึกษาผลกระทบของระเบียบการติดฉลากสิ่งแวดล้อม (Eco-Label) ของสหภาพยุโรปที่มีต่อผู้ผลิตสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มจากประเทศไทย นอกจากนั้น วิทยานิพนธ์ของธีราศิลป์ อินทรสุข (Intarasook, 2011) ยัง

ศึกษาบทบาทของอาเซียนในการส่งเสริมความมั่นคงของมนุษย์ โดยรวมประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ทางสิ่งแวดล้อมไว้ด้วย เช่นเดียวกับบทความของภณณิน สุมมะเศรษฐกุล และคณะ (Sumanasrethakul, Yossakrai & Phoovatis, 2018) ที่ศึกษากลุ่มประชาคมอาเซียนภายใต้แนวคิดภูมิภาคนิยมและนโยบายความมั่นคงรูปแบบใหม่ทางสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ต้องพิจารณาการระหว่างรัฐบาลอย่างสหภาพยุโรปและอาเซียนแล้ว บทบาทของจุฬาทิพ คล้ายทับทิม และแทนชนก พูนชัย (Klaitabtim & Poonchai, 2021) ยังฉายภาพให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างรัฐในประเทศปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกันในการณีความร่วมมือระหว่างไทยกับลาวเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการตรวจวัดกัมมันตรังสีและระดับรังสีในสิ่งแวดล้อมอันเป็นการป้องกันการปนเปื้อนทางรังสีในสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบในวงกว้าง โดยเฉพาะรังสีที่ถูกพัดไปตามอากาศ แม่น้ำลำธาร น้ำใต้ดิน หรือลงสู่ทะเล ขณะเดียวกัน ฐานคติของเสรีนิยมใหม่ที่เน้นบทบาทของตัวแสดงที่มีใช้รัฐซึ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ารัฐยังครอบคลุมถึงประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยทั้งที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกหรือการแสดงบทบาทร่วมกับรัฐในการดำเนินนโยบายการทูตสิ่งแวดล้อมอย่างบทความของศุภลักษณ์ เศรษฐวัชรานิช (Settawacharawanich, 2013) ที่ศึกษาอิทธิพลของระบบทุนนิยมโลกผ่านลัทธิเสรีนิยมใหม่เชิงนิเวศที่มีต่อการจัดการระบบนิเวศด้วยกลไกการตลาดในเวียดนาม กัมพูชา และไทย ด้วยการเพิ่มบทบาทของเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชนในการกำกับการอนุรักษ์ ส่วนบทความของเสาวลักษณ์ หีบแก้ว (Heebkaew, 2011) ก็ชี้ให้เห็นถึงบทบาทด้านสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มมากขึ้นของภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น อันรวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและการทูตสิ่งแวดล้อมร่วมกับรัฐบาลญี่ปุ่น ขณะที่หนังสือของจุฬาทิพ คล้ายทับทิม (Klaitabtim, 2010) ก็อุทิศพื้นที่บทหนึ่งในการนำเสนอบทบาทของตัวแสดงที่หลากหลายในประเทศ

ปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นรัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมทั้งในยุคสงครามเย็น และหลังสงครามเย็น

อย่างไรก็ตาม งานกลุ่มแรกที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้มุมมองเสรีนิยมที่ค่อนข้างโดดเด่น ประกอบด้วย 2 ชิ้นงาน ได้แก่ เอกสารวิจัยเรื่อง *การทูตสิ่งแวดล้อม* ของศุภมิตร ปิติพัฒน์ (Pitipat, 2021) ที่ศึกษากลไกทางการทูต กระบวนการเจรจา ตลอดจนการประสานดำเนินการ ในหลากหลายระดับเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติตามหลักการ บรรทัดฐาน มาตรการ หรือแบบแผนต่าง ๆ ในการปกป้องและรักษาไว้ซึ่งความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมในระดับโลกโดยใช้แนวคิดระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ (International Regimes) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ และมองแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ในฐานะแนวคิดหลัก (Hegemonic Idea) ของระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม ความน่าสนใจเพิ่มเติมยังปรากฏในภาคผนวกที่นำประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมมาอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ (Climate Change) เป็นกรณีศึกษาทั้งในเรื่องพลวัตของกลุ่มภาคีการเจรจาระหว่างประเทศ เช่น สหภาพยุโรป กลุ่ม G77 และจีน องค์การกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมัน (Organization of the Petroleum Exporting Countries) หรือโอเปก (OPEC) ฯลฯ บทบาทของตัวแสดงที่มีใช้รัฐอย่างองค์การพัฒนาเอกชนภายใต้ Climate Action Network ชุมชนผู้เชี่ยวชาญ (Epistemic Community) ฯลฯ ตลอดจนพัฒนาการของระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ ที่สำคัญ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ในฐานะแนวคิดหลักยังถูกใช้เป็นกระบวนทัศน์หรือมุมมองเพื่อตั้งคำถามต่อการพัฒนาในประเทศโลกที่สาม เช่น การสร้างทางหลวงหมายเลข 9 ในลาว (Kalina, 2008) ส่วนอีกงานหนึ่งที่โดดเด่นไม่แพ้กัน คือ หนังสือ *สิ่งแวดล้อมกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* ของโสภารัตน์ จารุสมบัติ (Jarusombat, 2022) ที่มุ่งศึกษาประเด็นปัญหา

สิ่งแวดล้อมผ่านระบอบระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม ความร่วมมือระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะความร่วมมือในกรอบพหุภาคีและการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน บทบาทของตัวแสดงต่าง ๆ ในด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับประเด็นอื่น ๆ เช่น การค้าระหว่างประเทศ ตลอดจนการนำเสนอทฤษฎีและแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมุมมองต่าง ๆ เช่น แนวคิดการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน แนวคิดการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศสีเขียว ที่น่าสนใจไปกว่านั้น ก็คือ ภายใต้งานนำเสนอทฤษฎีและแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เน้นมุมมองเสรีนิยมเป็นส่วนใหญ่ แต่งานชิ้นนี้ก็สร้างความตื่นตัวเร้าใจด้วยการนำเสนอทฤษฎีสีเขียว (Green Theory) ไว้บ้างด้วยเช่นกัน

กลุ่มที่สองเป็นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยแนวคิดโลกาภิวัตน์เป็นแนวคิดที่ขยายองค์ความรู้จากมุมมองเสรีนิยมให้กว้างยิ่งขึ้น ทั้งแง่ของตัวแสดงและประเด็นปัญหาที่ซับซ้อน หลากหลาย และเป็นในหลายระดับ งานในกลุ่มนี้อาจจะยังมีจำนวนอยู่ไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับงานกลุ่มแรก โดยบทความของสุพจน์ตรศักดิ์ หนูขาว (Nookhao, 2015) ได้ฉายภาพให้เห็นถึงความหมาย ระดับ และรูปแบบกลไกการอภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมหรือที่สุพจน์ตรศักดิ์เรียกว่า “การบริหารปกครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Governance)” ซึ่งรวมถึงโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมหรือการบริหารปกครองสิ่งแวดล้อมในระดับโลก (Global Environmental Governance) ขณะที่บทความของวุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์ (Chuwattananurak, 2019) ได้ศึกษาประเด็นปัญหา ตัวแสดง รวมทั้งสิ่งท้าทายของโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม อันรวมถึงการนำเสนอความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนกับสิ่งแวดล้อมที่ดูราวกับจะเป็นประเด็นเดียวกันนับตั้งแต่การประชุมสุดยอดโลก

ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือการประชุมสุดยอดโลก ครั้งที่ 2 (Earth Summit II) ในปี ค.ศ. 2002 ซึ่งเป็นการยืนยันแนวนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนในฐานแนวนโยบายหลักของระบอบ กฎเกณฑ์ระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมดังที่ศุภมิตร ปิติพัฒน์ ได้กล่าวไว้เป็นอย่างดี นอกจากนั้น หากงานของศุภมิตร ปิติพัฒน์ศึกษาและวิเคราะห์การทูตสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพิ่มเติมกรณีประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศในภาคผนวกภายใต้ กรอบแนวคิดระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ บทความของยศพล จิระวุฒิ ทั้งสองชิ้น คืออีกหนึ่งเวอร์ชันของการศึกษาประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศภายใต้ ภายใต้แนวคิดโลกาภิวัตน์ (Global Governance) ทั้งการสำรวจกรอบความร่วมมือ การเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ (Chirawut, 2020) และบทบาทของประเทศไทยใน คลับสภาวะภูมิอากาศ (Climate Clubs) ซึ่งเป็นรูปแบบความร่วมมือหนึ่งที่เสริม กระบวนการภายใต้กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาวะ ภูมิอากาศ (UNFCCC) (Chirawut, 2021) ขณะที่บทความของวุฒิกรณ ชูวัฒนานุรักษ์ อีกสองชิ้นมุ่งศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลกที่แตกต่างไปจากปัญหาที่ ส่งผลกระทบต่อโลกโดยรวมอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ ได้แก่ ปัญหา มลพิษที่ส่งผลกระทบในวงกว้างอย่างสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน (Persistent Organic Pollutants: POPs) โดยเฉพาะดีดีที (DDT) ผ่านบทบาทของเรเชล คาร์สัน (Rachel Carson) และหนังสือ *Silent Spring* (Chuwattananurak, 2018) และปัญหาความ สูญเสียทางธรรมชาติและทรัพยากรที่ส่งผลกระทบในวงกว้างอย่างการแปรสภาพเป็น ทะเลทราย (Desertification) ผ่านบทบาทของธรรมาภิบาลในฐานะตัวแสดงหนึ่งที่สำคัญใน โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมเช่นกัน (Chuwattananurak, 2022) รวมทั้งบทความ ของพิชามญช์ เอี้ยวพานทองที่ศึกษาการอภิบาลน้ำในระดับภูมิภาค (Regional Water Governance) ในกรณีกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะบทบาทและความ รับผิดชอบของจีนในฐานะประเทศต้นน้ำ (Yeophantong, 2013) ดังนั้น งานกลุ่มนี้จึง

ชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนและความหลากหลายของประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง บทบาทที่แตกต่างกันในหลายระดับในโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อจัดการแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรัฐ องค์การระหว่างรัฐบาล ธุรกิจ รวมทั้งปัจเจกบุคคล

กลุ่มที่สามคืองานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้มุมมองสังคมนิยม โดยเฉพาความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม บทความของสุรชาติ บำรุงสุข (Bamrungsuk, 2002) ถือเป็นงานชิ้นแรก ๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทัศน์ความมั่นคงภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น อันรวมถึงความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นหนึ่งในปัญหาความมั่นคงแบบใหม่ (Non-Traditional Security) ความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมและการพังทลายของระบบนิเวศ นอกจากจะกระทบสถานะทางเศรษฐกิจของรัฐ ผลผลิตด้านเกษตรที่ลดลง การย้ายถิ่นของประชากรที่เพิ่มขึ้นแล้ว ปัญหาความมั่นคงยังเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติทั้งในระดับระหว่างรัฐและภายในรัฐด้วย เช่น กรณีสงครามน้ำ (Water War) ในตะวันออกกลาง หรือข้อกังวลเกี่ยวกับวิกฤตพลังงานโลกอย่างน้ำมันที่มีจำกัดและไม่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้อีกอันจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ (Kunthit, 2010; Wongwanich, 2010) ขณะเดียวกัน กระบวนทัศน์ความมั่นคงและบริบทการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคหลังสงครามเย็น ยังส่งผลให้ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมถูกเชื่อมโยงกับความมั่นคงของชาติมากขึ้น โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนของหน่วยงานความมั่นคงอย่างกองทัพที่ต้องหันมารับมือ/จัดการกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การบริหารจัดการขยะพิษหรือของเสียอันตราย (Hazardous Waste) (National Defence Studies Institute, 2019) หรือการแก้ไขปัญหาคความมั่นคงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาติ (Phukpan, 2016)

อย่างไรก็ตาม งานที่ค่อนข้างโดดเด่นในกลุ่มนี้คือ หนังสือเรื่อง *สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง: ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร* ของชัยอนันต์ สมุทวณิช และกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (Samudavanija & Snidvongs na Ayudhya, 2003) ซึ่งเป็นผลิตผลจากงานวิจัยบุกเบิกชิ้นแรกในประเทศไทยที่ศึกษาสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงในปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ภายใต้ความเชื่อที่ว่า ความร่วมมือระหว่างรัฐต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกเป็นไปได้ยากเนื่องจากผลประโยชน์แห่งชาติกลายเป็นเงื่อนไขที่บั่นทอนการแสวงหาความร่วมมือหรือข้อตกลงร่วมกัน โดยเฉพาะจากรัฐมหาอำนาจ เช่น สหรัฐฯ จีน งานชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงภายในรัฐไทยแทน แต่ยังคงให้ความสำคัญกับบริบทการเมืองระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็นอย่างการต่อต้านภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์อันนำมาสู่มุมมอง “รัฐกับป่า” กับ “ราษฎรกับป่า” ที่แตกต่างกัน โดยราษฎรกับป่ามีความสัมพันธ์กันในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ขณะที่รัฐกับป่ากลับมีความสัมพันธ์กันที่มีไขว้ในเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังรวมถึงมิติด้านการทหารและการเมืองด้วย เพราะการเพิ่มขีดความสามารถของรัฐในการเข้าถึงป่าด้วยการสร้างถนนหรือการรักษาป่าเพื่ออ้างอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน ล้วนเป็นไปเพื่อสร้างความมั่นคงทางการเมืองและการทหารให้แก่รัฐทั้งสิ้น โดยเฉพาะการปราบปรามขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยในขณะนั้น ที่สำคัญ งานชิ้นนี้ยังให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าในแง่ของการเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติในรัฐหนึ่งโดยอีกรัฐหนึ่ง กล่าวคือ แม้ในด้านหนึ่ง ความขัดแย้งระหว่างไทยกับพม่าอันเนื่องมาจากความต้องการเข้าถึงทรัพยากรในพม่าของไทยจะมีน้อยเนื่องจากแต่ละฝ่ายต่างมีผลประโยชน์ร่วมกันมากกว่าขัดแย้งกัน โดยรัฐไทยให้การสนับสนุนรัฐบาลทหารพม่าที่ปราศจากความชอบธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนการเข้าถึงทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ในพม่ากับการให้ยอมรับรัฐบาลทหารพม่าใช้บริเวณชายแดนไทย-พม่าเพื่อปราบปรามชนกลุ่มน้อย ขณะที่อีก

ด้านหนึ่ง จะพบว่า ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างป่าไม้ในพม่ายังเป็นที่มาของความไม่มั่นคงสำหรับรัฐบาลทหารพม่าที่จำเป็นต้องสร้างสิ่งแวดล้อมให้มั่นคง (Securing the Environment) เพราะพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ในพมานั้นต่างเป็นพื้นที่ที่อำนาจรัฐพม่าไม่สามารถเข้าถึงหรือควบคุมพื้นที่ได้ เช่น พื้นที่ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกะเหรี่ยง ดังนั้น การให้สัมปทานป่าไม้แก่รัฐไทยจึงเป็นปูทางให้รัฐพม่าสามารถเข้าไปปราบปรามกบฏชนกลุ่มน้อยได้อย่างเต็มที่ รัฐพม่าจึงได้ทั้งเงินจากค่าสัมปทานป่าไม้และได้รับการยอมรับจากความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐไทย

จากงานทั้งสามกลุ่มข้างต้น จะเห็นได้ว่า ขณะที่งานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยมีอยู่จำนวนไม่มากนัก หากเปรียบเทียบกับงานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมจากสาขาอื่น โดยเฉพาะวิทยาการสิ่งแวดล้อมและวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม และในจำนวนงานที่มีไม่มากนักก็ยังคงอยู่ภายใต้แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งเสรีนิยมและสังคมนิยมอยู่เป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นกรอบเสรีนิยมที่เน้นการศึกษาภายใต้แนวคิดระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศหรือภูมิภาคนิยมที่เน้นบทบาทขององค์การระหว่างรัฐบาลเป็นสำคัญ ตลอดจนการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนที่มองความร่วมมือระหว่างรัฐรอบโลกาภิวัตน์ซึ่งนอกจากจะเน้นบทบาทขององค์การระหว่างรัฐบาลแล้ว ยังเห็นบทบาทของตัวแสดงอื่น ๆ ที่หลากหลายและในหลายระดับภายใต้ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนและหลากหลาย หรือกรอบสังคมนิยมที่เชื่อมโยงความมั่นคงเข้ากับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะภัยคุกคามใหม่ต่อรัฐ ตลอดจนความพยายามสร้างสิ่งแวดล้อมให้มั่นคงทั้งในบริบทการเมืองภายในรัฐหรือระหว่างรัฐ

2.2 งานเกี่ยวกับ “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย กับกรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

งาน/วรรณกรรมเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายใต้ขอบเขตสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยนั้นก็ยังคงอิงกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่ เสรีนิยมและสังคมนิยม โดยอยู่ภายใต้วาทกรรมหลักทั้งสามเช่นกัน อันได้แก่ วาทกรรม Environmental Problem Solving, Sustainability และ Limits and Survival กล่าวคือ งานที่ศึกษาภายใต้กรอบเสรีนิยมจะเคลื่อนอยู่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving และ Sustainability เป็นหลัก โดยเฉพาะ Sustainability ที่ค่อนข้างปรากฏชัดเจนเมื่อศึกษาบทบาทขององค์การระหว่างรัฐบาลหรือกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศซึ่งได้เชื่อมโยงประเด็นสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเสมือนเป็นสองด้านในเหรียญเดียวกันนับตั้งแต่การประชุมสุดยอดโลก ครั้งที่ 2 (Earth Summit II) ในปี ค.ศ. 2002 เป็นต้นมา ขณะที่งานที่ศึกษารอบโลกาภิวัตน์ แม้ว่าจะอยู่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving และ Sustainability ที่ไม่แตกต่างจากเสรีนิยม แต่งานที่ศึกษาภายใต้กรอบโลกาภิวัตน์จะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของตัวแสดงต่าง ๆ ที่หลากหลาย ในหลายระดับ และในหลากหลายประเด็นปัญหาที่ไม่จำกัดเฉพาะบทบาทนำขององค์การระหว่างรัฐบาลอย่างสหประชาชาติหรือในภูมิภาคอย่างสหภาพยุโรป เช่น บทบาทของธุรกิจหรือภาคเอกชนจำนวนไม่น้อยที่คำนึงถึงความยั่งยืนดังจะเห็นได้จากหลักความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (Corporate Social Responsibility: CSR) ความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม (Corporate Citizenship) หรือความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (Environmental and Social Responsibility)

ส่วนงานที่ศึกษาในกรอบสังคมนิยมปรากฏอยู่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving และ Limits and Survival ค่อนข้างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการปรับเปลี่ยนบทบาทของหน่วยงานด้านความมั่นคงอย่างกองทัพที่ต้องเข้ามาบริหารจัดการกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะอันตราย หรือทรัพยากรธรรมชาติ

ขณะเดียวกัน ชีตจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ยังสร้างความวิตกกังวลแก่รัฐเกี่ยวกับความมั่นคงด้านพลังงานอย่างน้ำมัน ตลอดจนความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมและความต้องการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ผืนป่า ก็กลายเป็นสิ่งแวดล้อมความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน ไม่ว่าจะเป็นกรณีของไทยที่การเข้าถึงป่าหมายรวมมิติด้านการเมืองและการทหารเข้าไปด้วย หรือกรณีพม่าที่การเข้าถึงป่าโดยการให้สัมปทานหมายความว่าความสามารถของรัฐบาลทหารพม่าเพื่อเข้าถึงพื้นที่และจัดการชนกลุ่มน้อยที่ต่อต้านรัฐบาลได้

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อมุ่งศึกษาและสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ทางทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ เสรีนิยมและสังคมนิยม และประการที่สอง เพื่อมุ่งศึกษาประเมินสถานภาพและทิศทางของงานวิชาการที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่ผ่านมา โดยทั้งสองวัตถุประสงค์มุ่งวิเคราะห์ภายใต้กรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Discourses) ของ John S. Dryzek (2013)

สำหรับวัตถุประสงค์ประการแรก จะเห็นได้ว่า “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมุมมองเสรีนิยมนั้น มักอยู่ภายใต้สาระสำคัญอยู่ 2 ประการ ได้แก่ (1) ความร่วมมือ/ระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะความร่วมมือแบบพหุภาคีและกรอบสหประชาชาติ และ (2) การกระจายอำนาจและบทบาทของตัวแสดงที่หลากหลายในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีได้อิงเฉพาะตัวแสดงอย่างรัฐเท่านั้น หากยังรวมถึงตัวแสดงอื่น ๆ ที่มีใช้รัฐ เช่น องค์การระหว่างรัฐบาล บริษัทข้ามชาติ

องค์กรภาคประชาสังคม ผ่านแนวคิดโลกาภิบาล (Global Governance) อันเป็นแนวคิดหนึ่งที่อยู่ภายใต้ขอบแบบเสรีนิยมเช่นกัน ส่วน “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในมุมมองสังคมนั้น กลับมุ่งให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมในฐานะประเด็นความมั่นคงรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า “ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม” ที่มีใช่เพียงความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมหรือความขาดแคลนทรัพยากรเท่านั้น หากยังรวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งหรือสงครามระหว่างรัฐ นอกจากนั้น “สิ่งแวดล้อม” ยังถูกมองในฐานะภูมิรัฐศาสตร์ในเรื่องอำนาจของชาติและปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและการกำหนดนโยบายของรัฐด้วยเช่นกัน

เมื่อนำวิเคราะห์ภายใต้กรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม จะพบว่า “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งเสรีนิยมและสังคมนิยมส่วนใหญ่จะเคลื่อนตัวอยู่ระหว่าง 3 วาทกรรมหลัก ๆ นั่นคือ วาทกรรม Environmental Problem Solving, Sustainability และ Limits and Survival โดยเสรีนิยมอยู่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving และ Sustainability เป็นสำคัญ ขณะที่สังคมนิยมจะเข้าข่ายวาทกรรมทั้งสาม ได้แก่ วาทกรรม Environmental Problem Solving, Sustainability และ Limits and Survival เพียงแต่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving และ Sustainability ในมุมมองสังคมนิยมนั้น รัฐจะมองการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนที่เกิดขึ้นโดยยึดผลประโยชน์ของรัฐและการมีชีวิตที่ดีของผู้คนในรัฐนั้น ๆ เป็นสำคัญ ขณะที่วาทกรรม Limits and Survival สังคมนิยมจะมองปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นภัยคุกคามหรือต้นตอของความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในหรือนอกรัฐ โดยเฉพาะหากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมาจากความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่ความขาดแคลนทรัพยากร

ส่วนวัตถุประสงค์ประการที่สองนั้น พบว่า งานที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มแรก คือ งานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้กรอบเสรีนิยม ซึ่งค่อนข้างโดดเด่นกว่างานกลุ่มอื่น ๆ ทั้งในแง่ปริมาณและความหลากหลายของการศึกษาวิเคราะห์ โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาความร่วมมือ/ระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศทั้งในกรอบองค์การระหว่างรัฐบาลอย่างสหประชาชาติ หรือในระดับภูมิภาคอย่างสหภาพยุโรปและอาเซียน ตลอดจนความร่วมมือระหว่างรัฐในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ขณะที่งานกลุ่มที่สองเป็นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยแนวคิดโลกาภิวัตน์เป็นแนวคิดที่ขยายองค์ความรู้จากมุมมองเสรีนิยมให้กว้างยิ่งขึ้น ทั้งแง่ของตัวแสดงและประเด็นปัญหาที่ซับซ้อน หลากหลาย และเป็นในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นตัวแสดงอย่างองค์การระหว่างรัฐบาลอย่างสหประชาชาติ หรือตัวแสดงอื่น ๆ อย่างบริษัทธุรกิจ ตลอดจนประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลกที่ซับซ้อนอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน หรือการแปรสภาพเป็นทะเลทราย ส่วนงานกลุ่มสุดท้าย คือ งานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้มุมมองสังคมนิยม โดยเฉพาะความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในมิติความขาดแคลนทรัพยากรและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ตลอดจนบทบาทของรัฐอย่างหน่วยงานด้านความมั่นคง เช่น กองทัพ ที่ต้องหันมารับมือ/จัดการกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น

เมื่อวิเคราะห์ภายใต้กรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า งาน/วรรณกรรมเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายใต้ขอบเขตสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยนั้นก็ยังคงอิงกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่ เสรีนิยมและสังคมนิยม และทำให้งานเหล่านั้นอยู่ภายใต้วาทกรรมหลักทั้งสามเช่นกัน อันได้แก่ วาทกรรม Environmental Problem Solving, Sustainability

และ Limits and Survival กล่าวคือ งานที่ศึกษาภายใต้กรอบเสรีนิยมจะเคลื่อนอยู่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving และ Sustainability เป็นหลัก โดยเฉพาะ Sustainability ที่ค่อนข้างปรากฏชัดเจนเมื่อศึกษาบทบาทขององค์การระหว่างรัฐบาลหรือกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศซึ่งได้เชื่อมโยงประเด็นสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ขณะที่งานที่ศึกษาในกรอบสังคมนิยมปรากฏอยู่ภายใต้วาทกรรม Environmental Problem Solving และ Limits and Survival ค่อนข้างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการกระจายตัวของงาน/วรรณกรรมที่ศึกษา “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยในตารางที่ 1

สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปนั้น เมื่อพิจารณาตารางที่ 1 ก็จะได้เห็นว่า สถานภาพและทิศทางของงานวิชาการที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่ผ่านมาขึ้นอยู่กับอยู่ภายใต้อิทธิพลของขนบความคิดแบบเสรีนิยมและสังคมนิยมเป็นสำคัญ และเมื่อวิเคราะห์ผ่านกรอบวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อมยิ่งเป็นที่ประจักษ์ว่า การศึกษา “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่ผ่านมาก็ยังคงเคลื่อนตัวไปมาระหว่างวาทกรรม Environmental Problem Solving, Sustainability และ Limits and Survival เท่านั้น ในขณะที่วาทกรรม Green Radicalism ซึ่งเป็นส่วนผสมของคุณลักษณะแบบจินตนาการ (Imaginative) และเชิงเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน (Radical) แน่นนอนว่า นอกจากจะไม่ปรากฏอยู่ในประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในแนวคิดหรือทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างเสรีนิยมและสังคมนิยม (ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจได้) แล้ว แต่ที่น่าสนใจ ก็คือ ไม่พบวาทกรรมดังกล่าวในงาน/วรรณกรรมที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในมิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยอย่างเด่นชัดด้วยเช่นกัน

วาทกรรมด้าน สิ่งแวดล้อม ทฤษฎี/แนวคิด	Environmental Problem Solving	Sustainability	Limits and Survival	Green Radicalism
เสรีนิยม (ความร่วมมือ/ ระบอบกฏเกณฑ์ ระหว่างประเทศ)	คงกฤษ เสงลาคุณ (Selakhun, 2012) Nararat Vachiramanaporn (2009) ทภิพร สุพร (Suporn, 2011) ธีราศิลป์ อินทรสุข (Intarasook, 2011) ภณณิน สมมะเศรษฐกุล และคณะ (Sumanasrethakul, Yossakrai & Phoovatis, 2018) จุฑาทิพ คล้ายทับทิม และแทนชนก พูน ชัย (Klaitabtim & Poonchai, 2021) ศุภลักษณ์ เศรษฐวัชรานิช (Settawacharawanich, 2013) เสาวลักษณ์ ทิบบแก้ว (Heebkaew, 2011) จุฑาทิพ คล้ายทับทิม (Klaitabtim, 2010) ศุภมิตร ปิติพัฒน์ (Pitipat, 2021) โสภารัตน์ จารุสมบัติ (Jarusombat, 2022) Kalina (2008)			

วาทกรรมด้าน สิ่งแวดล้อม ทฤษฎี/แนวคิด	Environmental Problem Solving	Sustainability	Limits and Survival	Green Radicalism
เสรีนิยม (การกระจายของ อำนาจและ บทบาทของตัว แสดง)	สุพจน์ตรศักดิ์ หนูขาว (Nooklao, 2015) วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์ (Chuwattananurak, 2018, 2019, 2022) ยศพล จิระวุฒิ (Chirawut, 2020, 2021) Pichamon Yeophantong (2013)			
สังคมนิยม (ความมั่นคงด้าน สิ่งแวดล้อม)			สุรชาติ บำรุงสุข (Bamrungsuk, 2002) กุลนันท์ คันธิก (Kunthic, 2010) เทวินทร์ วงศ์วานิช (Wongwanich, 2010) ชัยอนันต์ สมุท วณิช และกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (Samudavanija & Snidvongs na Ayudhya, 2003)	

วาทกรรมด้าน สิ่งแวดล้อม ทฤษฎี/แนวคิด	Environmental Problem Solving	Sustainability	Limits and Survival	Green Radicalism
สังคมนิยม (ภูมิรัฐศาสตร์)	สถาบันวิชาการ ป้องกันประเทศ (National Defence Studies Institute, 2019) ชัยวิน ผูกพันธุ์ (Phukpan, 2016)		ชัยอนันต์ สมุท วณิช และกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (Samudavanija & Snidvongs na Ayudhya, 2003)	

ตารางที่ 1 การกระจายตัวของงาน/วรรณกรรมที่ศึกษา “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยภายใต้กรอบทฤษฎีเสรีนิยมและสังคมนิยมกับวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อม (รวบรวมและจัดทำโดยผู้วิจัย)

ข้อค้นพบข้างต้นจึงสะท้อนให้เห็นเป็นอย่างดีว่า การศึกษา “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยยังคงขาดการศึกษาภายใต้วาทกรรม Green Radicalism หรือหากจะกล่าวโดยง่ายก็คือ ยังขาดการศึกษา “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในเชิงวิพากษ์ที่หันมาตั้งคำถามหรือท้าทายโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น การศึกษา “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” จากมุมมองทฤษฎีสีเขียว (Green Theory) หรือการเมืองสีเขียว (Green Politics) ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบวาทกรรม Green Radicalism ของ Dryzek (2013) จึงยังเป็นอีกหนึ่งวาทกรรมที่ยังคงขาดหายไป และรอการวิจัยในครั้ง

ต่อ ๆ ไปเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดการศึกษา “ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม” ในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยรอบด้านและหลากหลายยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร สัญญาเลขที่ SOC POL25640001

บรรณานุกรม

- Baber, W. F. , & Bartlett, R. V. (2015). **Consensus and Global Environmental Governance: Deliberative Democracy in Nature's Regime**. The MIT Press.
- Bamrungasuk, S. (2002). “krabūan that khwāmman khong mai : khwām plānplāng khong thritsadi læ koṛani prathet Thai. [New Security Paradigm: Paradigm Shifting and the Case of Thailand] ” **Journal of Social Sciences**, 33(1): 237-270.
- Beardsworth, R. (2020). “Climate Science, the Politics of Climate Change and Futures of IR.” **International Relations**, 34(3): 374–390.
- Biermann, F., Siebenhüner, B., & Schreyögg, A. (Eds.). (2009). **International Organizations in Global Environmental Governance**. Routledge.
- Brauch, H. G., Liotta, P. H., Marquina, A., Rogers, P. F., & El-Sayed Selim, M. (Eds.). (2003). **Security and Environment in the Mediterranean:**

Conceptualising Security and Environmental Conflicts.
Springer-Verlag.

Chasek, P. S., Downie, D. L., & Brown, J. W. (2018). **Global Environmental Politics** (7th ed.). Routledge.

Chirawut, Y. (2020). “bot samruāt krōp khwāmruāmmū lōkā phi bān dān saphāp phūmī‘ākāt. [A Survey on Global Climate Governance Arrangements] ” **Journal of Social Sciences, Naresuan University**, 16(2): 1–36.

Chirawut, Y. (2021). “botbāt khōng prathēt Thai nai khlap saphāp phūmī‘ākāt. [Thailand’s Roles in Climate Clubs]” **Burapha Journal of Political Economy**, 9(2): 121-149.

Chuwattananurak, W. (2016). “lōkā phi bān : wādūai sing thī yū rawāng sing kao kap sing mai (thī yang mai koēt) [Global Governance: On What Lies Between the Old and As Yet Unborn” In Supajakwattana, W. & Buddharaksa, W. (Eds.), **wādūai thritsadi ratthasāt læ ratthaprasāsanasāt ruāmsamai**. [On Theories of Political Science and Public Administration] (pp. 113- 144) . Naresuan University Press.

Chuwattananurak, W. (2018). “pāchēkkabukkhon nai thāna phū‘āphibān lōk : kōraṇī suksā chon khā san læ nangsu rūāng Silent Spring. [Individuals as Global Governors: A Case Study of Rachel Carson and Her Silent Spring]” **Journal of Social Sciences, Naresuan University**, 14(2): 51-92.

Chuwattananurak, W. (2019). “lōkā phi bān dān singwætłōm : praden panhā tua sadæng læ sing thāthāi. [Global Environmental Governance: Issues, Actors, and Challenges]” **Political Science and Public Administration Journal**, 10(1): 195-230.

Chuwattananurak, W. (2022). “thurakit lōkā phi bān dān singwætłōm læ panhā kān præ saphāp pen thalesāi : kōranī suksā klum bōrisat ‘ī lī nai kān tōsū kap kān præ saphāp pen thalesāi nai Čhīn. [Businesses, Global Environmental Governance, and Desertification: A Case Study of the Elion Group in Combating Desertification in China]” **Journal of Social Sciences, Naresuan University**, 18(1): 33-86.

Clapp, J., & Dauvergne, P. (2011). **Paths to a Green World: The Political Economy of the Global Environment** (2nd ed.). The MIT Press.

Clapp, J. , & Dauvergne, P. (2015) . Brief History of International Environmental Cooperation. In Nicholson, S. & Wapner, P. (Eds.), **Global Environmental Politics: From Person to Planet** (pp. 121–136). Paradigm Publishers.

Commission on Global Governance. (1993). “The Commission on Global Governance.” **Medicine and War**, 9(4): 344–349.

Commoner, B. (2020). **The Closing Circle: Nature, Man, and Technology**. Dover Publications.

Conca, K. (2015). **An Unfinished Foundation: The United Nations and Global Environmental Governance**. Oxford University Press.

- Crowley, K. (2007). “Is Australia Faking It? The Kyoto Protocol and the Greenhouse Policy Challenge.” **Global Environmental Politics**, 7(4): 118–139.
- Deudney, D. (1990). “The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security”. **Millennium: Journal of International Studies**, 19(3): 461–476.
- Devetak, R. (2007). An Introduction to International Relations: The Origins and Changing Agendas of a Discipline. In Devetak, R., Burke, A. & George, J. (Eds.), **An Introduction to International Relations: Australian Perspectives** (pp. 1–16). Cambridge University Press.
- Dryzek, J. S. (2013). **The Politics of the Earth: Environmental Discourses** (3rd ed.). Oxford University Press.
- Durant, R. F., Fiorino, D. J., & O’Leary, R. (Eds.). (2017). **Environmental Governance Reconsidered: Challenges, Choices, and Opportunities** (2nd ed.). The MIT Press.
- Elliott, L. (1998). **The Global Politics of the Environment**. Macmillan Press.
- Esty, D. C., & Ivanova, M. H. (Eds.). (2002). **Global Environmental Governance: Options & Opportunities**. Yale School of Forestry & Environmental Studies.
- Frynas, J. G., & Wood, G. (2001). “Oil & War in Angola.” **Review of African Political Economy**, 28(90): 587–606.

Gilpin, R. (1981). **War and Change in World Politics**. Cambridge University Press.

Heebkaew, S. (2011). “botbat̄ phāk̄ prachā̄ sangkhom nai kānthūt̄ singwæt̄lōm̄ khōnḡ Yīpun̄. [The Role of Civil Society in Japan’s Environmental Diplomacy]” **Japanese Studies Journal**, 28(2): 70–85.

Homer-Dixon, T. F. (1991). “On the Threshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict.” **International Security**, 16(2): 76–116.

Homer-Dixon, T. F. (1999). **Environment, Scarcity, and Violence**. Princeton University Press.

Hough, P. (2014). **Environmental Security: An Introduction**. Routledge.

Imber, M. F. (1994). **Environment, Security and UN Reform**. St. Martin’s Press.

Intarasook, T. (2011). botbā t̄ khō , nḡ ‘Ā sī an nai kā n̄ sœ̄ msā nḡ khwā mmankhonḡ khō , nḡ manut̄. [The Role of ASEAN in Enhancing Human Security] (Master’s Thesis). Chulalongkorn University, Faculty of Political Science, Department of International Relations.

Jackson, R. , & Sørensen, G. (2013). **Introduction to International Relations: Theories and Approaches** (5th ed.). Oxford University Press.

Jarusombat, S. (2022). **singwætłōm kap khwāmsamphan rawāng prathēt**. [Environment and International Relations] Thammasart University, Faculty of Political Science.

Jervis, R. (1999). “Realism, Neoliberalism, and Cooperation: Understanding the Debate.” **International Security**, 24(1): 42–63.

Jordan, A. J., & Liefferink, D. (Eds.). (2004). **Environmental Policy in Europe: The Europeanization of National Environmental Policy**. Routledge.

Kalina, M. (2008). “A Terrible Price?: Road Construction, Deforestation, and Development in Southern Lao PDR.” **Journal of Social Sciences**, 39(2): 105–164.

Keohane, R. O. (1984). **After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy**. Princeton University Press.

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2001). **Power and Interdependence** (3rd ed.). Longman.

Klaitabtim, J. (2010). **kānmūāng rūāng singwætłōm**. [The Environmental Politics] Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand.

Klaitabtim, J. & Poonchai, T. (2021). “khwāmsamphan rawāng Thai kap sāthāranarat prachāthipatai prachāchon Lāo phāitai khwāmruāmmū nai kān thāithōt theknōlōyī phūa soēmsāng sakkayaphāp nai kān truat wat kammantaphāprangsi læ radap rangsi nai singwætłōm. [Thailand- Lao People's Democratic

Republic Relations Under the Cooperation on Technology Transfer for Capacity Building in Environmental Radioactivity and Radiation Dose Measurement] ” **The Journal of Politics and Governance**, 11(2): 217–232.

Krasner, S. D. (Ed.). (1983). **International Regimes**. Cornell University Press.

Kunthic, K. (2010). “ khwām̄mankhong phalangngān lōk. [World Energy Security]” **chunlasān khwām̄mankhong suksā**. [Security Studies Pamphlet] 83: 1-41.

Martini, E. A. (2012). **Agent Orange: History, Science, and the Politics of Uncertainty**. University of Massachusetts Press.

Marzec, R. P. (2015). **Militarizing the Environment: Climate Change and the Security State**. University of Minnesota Press.

Mitchell, R. (2010). **International Politics and the Environment**. SAGE Publications.

Morgenthau, H. J. (2006). **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace** (7th ed.). McGraw-Hill.

Morin, J.-F., & Orsini, A. (Eds.). (2021). **Essential Concepts of Global Environmental Governance** (2nd ed.). Routledge.

National Defence Studies Institute. (2019). **næothāng kānbōrīhān chatkān singwætlōm læ khaya phit phūā khwām̄mankhong khōng chat : ‘ēkkasān suksā chaphō kōrānī** (Case Study). [Guideline on Environment and Toxic Waste Management for

- National Security: Case Study] Bangkok: Strategic Study Center, National Defence Studies Institute.
- Nookhao, S. (2015). “*kānbōrīhān pokkhrōṅṅ singwætloṃ : khwām māi radap læ rūpbāp konkai kānbōrīhān pokkhrōṅṅ*. [Environmental Governance: Meaning, Level and Mechanism of Governance]” **Journal of Public Administration and Politics**, 4(1): 30-71.
- O’Neill, K. (2009). **The Environment and International Relations**. Cambridge University Press.
- Park, J., Conca, K., & Finger, M. (Eds.). (2008). **The Crisis of Global Environmental Governance: Towards a New Political Economy of Sustainability**. Routledge.
- Paterson, M. (1996). IR theory: Neorealism, Neoinstitutionalism and the Climate Change Convention. In Vogler, J. & Imber, M. F. (Eds.), **The Environment and International Relations** (pp. 64– 83) . Routledge.
- Paterson, M. (2000). **Understanding Global Environmental Politics: Domination, Accumulation, Resistance**. Palgrave Macmillan.
- Phukpan, C. (2016). *botbat khōṅṅ nūai thahan nai kān chuāi kækhai panhā khwām mankhong dān sapphayākōṅ thammachāt læ singwætloṃ khōṅṅ chāt*. [The Role of Military Unit in Solving Nation’s Natural Resources and Environmental Security Problems] Bangkok: National Defence College.

- Pitipat, S. (2021). **kānthūt singwætloṃ**. [Environmental Diplomacy] Bangkok: International Study Center, Ministry of Foreign Affairs.
- Powell, R. (1991). "Absolute and Relative Gains in International Relations Theory." **The American Political Science Review**, 85(4): 1303–1320.
- Rabitz, F. (2017). **The Global Governance of Genetic Resources: Institutional Change and Structural Constraints**. Routledge.
- Rucktäschel, K., & Schuck, C. (2018). "Non-Traditional Security Issues and the Danger Not to See the Forest for the Trees: A Critical Analysis of the Concept of Environmental Security." **European Journal for Security Research**, 3(1): 71–90.
- Samudavanija, C. & Snidvongs na Ayudhya, K. (2003). **singwætloṃ kap khwāmmankhong : khwāmmankhong khōṅ rat kap khwām mai mankhong khōṅ ratsadōṅ Phim khrang thī 2**. [Environment and Security: Government's Stability and People's Instability, 2nd ed.] Bangkok: Institute of Public Policy Study.
- Saurin, J. (1996). International Relations, Social Ecology, and the Globalisation of Environmental Change. In Vogler, J. & Imber, M. F. (Eds.), **The Environment and International Relations** (pp. 84–107). Routledge.
- Selakhun, K. (2012). **botbat khōṅ sahaphap Yurōp nai kānsāṅg rabōp rawāṅ prathet dān singwætloṃ : suksā koṛanī rabiāpkān sū khāi sitthi nai kān ploṅ kat khābōṅdai'ōksai samrap phāk sō**

won k̄an bin. [The Role of European Union (EU) in Establishing International Environmental Regime: A Case Study of Emission Trading Scheme (EU-ETS) on Aviation Sector] (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Faculty of Political Science, Department of International Relations.

Settawacharawanich, S. (2013). “latthi s̄er̄iniyom mai chōeng ‘anurak kap k̄an̄chatk̄an rabop Niwēt d̄uāi konkai talāt nai W̄iatnām Kamphūchā l̄ae Thai. [Neoliberalization of Conservation and Ecosystem Management with Market-based Instruments in Vietnam, Cambodia and Thailand]” **Journal of Social Sciences**, 43(2): 242-273.

Sinclair, T. (2012). **Global Governance**. Polity Press.

Sprout, H., & Sprout, M. (1971). **Toward a Politics of the Planet Earth**. Van Nostrand Reinhold Company.

Sumanasrethakul, P., Yossakrai, K. & Phoovatis, M. (2018). “n̄ǣokhit phū̄miphāk̄ niyom kap nayōbāi d̄an khwām̄mankhong rū̄pb̄ǣp mai th̄anḡ singw̄æt̄lō̄m̄ kō̄r̄anī suks̄ā klum prachāk̄hom ‘Ās̄ian. [Regionalism and Policy of Non- Traditional Security in Environment: Case of ASEAN Community]” **Journal of Environmental Management**, 14(2): 112–126.

Suporn, T. (2011). “k̄an̄phatthanā l̄ae prap̄prung m̄atr̄athan̄ d̄an singw̄æt̄lō̄m̄ mai nai talāt sahaph̄ap̄ Yurop̄ : kō̄r̄anī suks̄ā k̄an̄ prap̄ chai chalak̄ singw̄æt̄lō̄m̄ tō̄ ‘asing thō̄ l̄ae khrūanḡ nunghom̄ khō̄nḡ

Thai. [The Development and Improvement of New Environment Standards in European Union Market: Case Study on the Implementation of Eco- Label towards Thai Textiles and Clothing] ” **Veridian E- Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)**, 4(2): 273–287.

United Nations Development Programme. (n. d.) . **Sustainable Development Goals**. United Nations Development Programme. Retrieved April 7, 2022, from <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>

United Nations Environment Programme. (2019). **Global Environment Outlook—GEO-6: Healthy Planet, Healthy People**. Cambridge University Press. Retrieved April 9, 2023, from <https://www.unep.org/resources/global-environment-outlook-6?v=2>

United Nations Secretary-General, & World Commission on Environment and Development. (1987). **Report of the World Commission on Environment and Development** (A/ 42/ 427; p. 374). United Nations.

Vachiramanaporn, N. (2009). **The European Union and Its Role in the International Environmental Arena: The Case Study of Thailand**. (Master’ s thesis). Chulalongkorn University, Graduate School.

- Vogler, J. (2014). Mainstream Theories: Realism, Rationalism and Revolutionism. In Harris, P. G. (Ed.), **Routledge Handbook of Global Environmental Politics** (pp. 30–41). Routledge.
- Vogler, J. (2016). **Climate Change in World Politics**. Palgrave Macmillan.
- Wæver, O. (1996). The Rise and Fall of the Inter-paradigm Debate. In Booth, K. , Zalewski, M. & Smith, S. (Eds.), **International Theory: Positivism and Beyond** (pp. 149– 185). Cambridge University Press.
- Waltz, K. N. (2010). **Theory of International Politics**. Waveland Press.
- Wongwanich, T. (2010). “wikrit phalangngān lōk læ phalok ra thop tō Thai. [World Energy Crisis and the Impact on Thailand]” **chunlasān khwāmman khong suksā**, [Security Studies Pamphlet] 81: 10-28.
- Yeophantong, P. (2013). “China, Responsibility, and the Politics of Regional Water Governance: The Case of the Lancang-Mekong River. ” **Thammasat Review**, 16(1): 63–80.
- Young, O. R. (1998). **Creating Regimes: Arctic Accords and International Governance**. Cornell University Press.
- Young, O. R. (2012). “ Building an International Regime Complex for the Arctic: Current Status and Next Steps. ” **The Polar Journal**, 2(2): 391–407.
- Young, Z. (2002). **A New Green Order?: The World Bank and the Politics of the Global Environment Facility**. Pluto Press.